

Universitätsbibliothek Wuppertal

Ivstiniani Avgvsti Historia

Procopius <Caesariensis>

Lugduni, 1594

Liber III

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-147](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-147)

AGATHIÆ HISTORIA-
RVM LIBER III.

BREVIARIUM.

1 *Prefatio, qua se Agathias, causarum patronus, ob descriptionem inelaboratam excusat. Gubazes Lazorum seu Colchorum rex Iustiniani ducibus sit exosus.*

2 *In Gubazem calumnie & impie fraudes. Tandem Rustici & Martini nefariis artibus vulneratur ac crudeliter interficitur.*

3 *Colchorum dolor ob Gubazis eadem. Romani Onogorim obsident & variis machinis capere conantur.*

4 *Buzis prudens consilium Rusticus oppugnat, unde inclinatio rerum in Romano exercitu, miseramque clades ac turpissima fuga.*

5 *Consultatio Colchorum de Romanis deserendis. In eam rem Aetis artificiosa oratio.*

6 *Ad Aetis concionem, qua Colchorum mentes subuerterat, Pharaus accu-*

rata & proluxa responsio: qua defectionem à Romanis dissuadet.

7 *Colchi Pharaus dicto audientes Gubazis interfectores accusant, qui in exsilium deportantur. Zathes Gubazi fratri succedit. Modus & pompa inaugurationis regie. Sotirus praefectus, violat Misiannorum legatos, ideo cum liberis interficitur, & Misianni ad Persas desciscunt.*

8 *Persarum ingens exercitus mouet contra Romanos. Dilimnite praecursores dum Romanis insidiantur, ruunt in insidias & à Sabiris caduntur. Ne choragani Persarum ducis cum Martino colloquium.*

9 *Romani Phasidem ingressi praesidio muniant aduersum Persarum incurSIONES.*

10 *Nauim amissam va-*

enam, Romani plenam hostibus recuperant. Quorundam alacritas ex insperato feliciter cedit. Phasidis obfidio.

II Martinus Strategemate usus suos confimat, & hostibus terrorem incutit. Nachoraganis superbia

12 Iustinus, dux Romanus, imprudens rem feliciter gerit. Persæ Phasidem

oppugnant. In tempore Justinianus adest.

13 Persarum error, terror, effusa sædæque fuga. Elephas vulneratus Persis nocet.

14 Dux Persicus fugæ suis auctor. Victores recepti caunt. Calones Persarum errore decepti semet neci offerunt. Nachoragan abscedit, quem Dilumnæ sequuntur.

*Historia Agathiana
utilitas cum
delectatione
coniuncta.*

*Agathias
sepe ob scri-
ptionem in-
elaboratam
excusat.*

*Occupationes
Agathiana.*

VAE apud Persas legitima sunt, & varia quædam vitæ & consuetudinis immutatio, & alia quæuis, quæ de Chosroe, eiusque gente dicenda esse necessario duximus, & si prolixius fortè sunt explicata, ita ut à superioribus non multum dependeant, haud tamen vel superuacanea videbuntur, vel inutilia, sed ad nostram opinionem delectationem cum utilitate complexa. Ipse verò perquam maxime vellem, si in me foret, & id plurimi facerem, musis (ut aiunt) gratias immiscere, tamen aliò me distrahunt curæ, nec volens quidem vel sequar, vel subeam circumagentem necessitatem. nam & scribendi id munus, opus sanè egregium, ut lyra Bœotica dixit, occupationibus quibusuis excellentius, præter occupatum mihi, detritumque iter exigitur, non enim mihi fas est in his vitam ut ducam, quæ maximum in modum oblectant. siquidem quam maxime opus foret, ut imitationis gratia priscorum illorum & sapientium scripta repererem, & per ocium lecti-

lectitarem, vt vniuersa quæ vbiq; literis prodita sunt, & in re facerent, scrutata diligentius nossem, animûmque his rebus intentum, & solum cæteris curis haberem: ipse vero aliter longe facere cogor. nam in porticibus regiis libellos multos forensium causarum & negociorum repletos à mane ad occidentem solem contemlor & verso, & obstrepentibus aliis nimium graior, & angor rursus, nisi & obstrepant, vt qui nequeam sine labore atque molestia necessariis satis expleri. Sed neque hoc pacto, quod ad me attinet, sum relicturus, nec planè ab inceptis desistam, quoad mea hæc me cupiditas duxerit: ni fortè quispiam mihi succèseat perinde maiora, quàm vires sint, cupienti; & in dolio, vt aiunt, figulinam operanti. Quod si cui mea scripta adulterina in vero & leuia videbuntur, & perinde ex animo prodeuntia in multa distracto: me tamen forsitan oblectabo, vt solent canentium quidam insuauissimi. Veruntamen ne de cætero ad alia item atque alia eundo & transgrediendo, in rem videar inæcoram deferri, iam mihi resumenda certamina sunt, & ad præposita redeundum. Tunc igitur, quum Chosroi esset renunciatum, mortem obiisse Mermeroem; dolore (vt decuit) pro accepto iam detrimento affectus, maximè angebatur: vnde ne in Lazico agro exercitus duce orbatî sine præside essent, Nachoragan protinus præfectum creauit, virum sanè & eloquentem, & celeberrimum, qui commearibus præparatis, ad exercitum se conferebat. Dû hæc interea agerentur, mira quædam & planè nefanda in agro Colchico obtigere. Nam postquam Romani, vt diximus, ignominiosissimam fugam inierant, rebus ipsis in partem hostibus & in prædam relictis, Gubazes Lazorum tunc imperator, quum minus ferendum acceptum dedecus duceret, veritus ne in maius delictum res ea prodiret;

*Agathion
causarum
patronus,
unde schola
Ffici nomen
habuit.*

*In magnis
& voluisse,
sat est.*

*Nachoragae
Mermeroi
suffectus.*

*Cruentæ tra
gædiæ in
ritum. Guba
zes apud
imp. duce
assumpt.*

Iustiniano mox singula detulit, præfectos maximè
causatus, & eorum demètiæ, quod accidisset, ascri-
bens; Bessam tamen acrius incusauit, post hunc
Martinum, & Rusticum. Ex Galata oriundus is e-
rat, & Græcus; in exercitu verò nec ducis, nec præ-
fecti munere fungebatur, nec miles quidem, quæ-
stor alioquin, & regiæ pecuniæ custos, haud tamen
earû, quæ militibus in stipendiû pendebatur: (nam
alteri erat cura hæc demandata) sed quæ ex Impe-
ratoris ærario ad exercitû his & in præmiû mitte-
bantur, qui insigne aliquod facinus in bello gessif-
sent: qua ex re non obscurus is erat, sed præpotens
factus, atque adeò vt arcanorum esset inter cæteros
particeps, ita vt firmitatis rum plurimum & fidei
principum dicta viderentur habere, quum illi pla-
cerent. Iustinianus verò & si Bessæ antea succense-
bat, quia Petram præsidium ante Mermerois ad-
uentum in potestatem redactum amiserat, quum è
regione Hiberiæ fauces omnes fuissent huic ex-
præfecturæ officio obstruendæ, loci præsertim ad-
iuuante natura, & Lazici agri montes inuij barbaris
faciendû; id tamen præ ignauia facere intermisit, sed
tempus incassum terens ciuitates obibat suæ tradi-
tas potestati. Quorum omnium Imperator nihil ob-
litus, & recentibus malefactis facile persuasus, Bes-
sam confestim exautoratum, priuatumque omni-
bus bonis in Abasgos exterminauit, ibi rãdiu man-
surum, quoad de eo aliud decerneretur. Martino
autem & si erat infensor, permisit tamen præfe-
cturæ primatum; ita vt inter præfectos primus is
esset, & secundum locum Iustinus teneret: post hûc
Buzes, deinceps itè & cæteri sigillatim subsequerè-
tur. Martinus tamè & Rusticus vel antehac Gubazi
erãt infensores, cû eoque inimicitia intercesserant
grauiores, ita tamè, vt adhuc latitarent, ex inuidia
alioquin haud longè antea cœptæ, præq; assidua &
incon-

*Rustici offi-
cium & au-
doritatis.*

*Tandè ma-
li ministri
sua perfidia
& ignauia
dãt penas,
sed vt plu-
rimum le-
ues.*

*Bessas à Iu-
stiniano pro-
scriptus.*

*Inuidia ra-
citi, sed ho-
stilitè ira-
scitur.*

inconsiderata suspicione maximum in modū ex-
creuerant. vnde quicquid per Gubazem gerebatur,
ex affecti animi libidine scrutabantur: & quum ni-
mium ex odio hi angerētur, reuocatam molestiam
confirmabant. Gubazes igitur illorum in se ani-
maduersa maleuolentia, vicē vt redderet, verbis
incessendo prouectus, ignauia illos & insolentia
sæpe insimularat, vt quibus curæ nil essent, quæ ge-
renda ne cessario viderentur, atque adeo vel in ipsis
symposiis, vel fortē conuentibus odisse hos præ se
tulerat. vnde nec oratores finitimarum gentium,
hos vt adirent, is permittebat. Quæ sane quum hi
minimè ferrent, & ex delatis paulo antè aduersum
se ad Imperatorem criminibus ià satis callerēt, nō
hunc desiturū de cætero se criminari, vt cūq; fortē
deliquerint; mutuo inter se inibant consilia quem-
admodum Gubazem procul ab se propulsarent, &
in præsentī ex eo pœnas exigent, & in futurum
hunc minus formidarent.

2 VBI igitur diu est inter hos cōsultatū, ei stete-
re sententiæ, nō prius Gubazē obtruncare, quàm im-
peratorē tentassent. Mittūt itaq; Byzantiū Ioannē
Rustici fratrem, Imperatori qui nunciaret, Gubazē
Perfarum partes tutari fuisse deprehensum. Ioānes
itaq; seorsum Imperatorē alloquitur & Gubazem
defectionis insimulat, abiturūq; mox dicit ad Per-
sā, seque his paulo post ac sua omnia proditurū, ni-
si ex tēplo coerceretur. Imperator igitur rei absurdi-
tate obstupefactus, nondū tamē ita rē fore omnino
crediderat. Age, inquit, curate ad nos ille vt veniat.
tū Ioanes veritus, ne illo adueniente detegerentur
insidie: quid ergo, subdit, si sponte is veniendum non du-
xerit? num erit cogendus vt veniat? Imperator itaque:
Quum nostra sit is ditionis, respondit, quauis est ar-
te mittendus. Ioannes verò ad ea subiecit; Si
coactus obstiterit, quid deinceps agendum? Quid a-
liud, inquit, nisi vt quæ pati tyranni solent, ea hic

*Similitudo
inter Guba-
zem & duo-
ces.*

*Ducum in
Gubazem
consultatio.*

*Inuidia in-
ter belli du-
ces calum-
niā gignit.*

*Iustiniani
prudens cō-
silio, sed
momenta-
nea.*

*Militaris
Sycophantia
effigies &
crudelis col-
loquium.*

patiatur, & pessimis deperdatur modis? nil ergo, Ioannes ait, ei erit verendum, qui hunc obruncauerit? minime, inquit, si obfistendo & minus obtemperando, ut hostis, dispereat. Hæc ferè eadem Imperator ad præfectos perscriptit. Ioannes verò quum satis hæc fore ad ea, quæ ab imperatore quaerierat, duceret; rursus se ad Colchos cum literis recepit: quibus perle-

Martini & Rustici duorum fraudos.

ctis, Martinus & Rusticus instructum decentius dolum comperientes, ad patrandum facinus protinus processerunt. Iustino itaque & Buze ad se conuocatis, consilio occultato, ad Gubazem esse dicunt quam celerrimè contendendum, cum eoque consultandum, quo pacto ad Onogorim Persas inuaderent. Tum illi his præstita fide, vnà iter arripuerunt, sequebatur hos pars non magna exercitus. Gubazes verò, vbi ad se ire præfectos cognouit, hostile nil suspicatus, circa Cobum amnem his obuiam miser, incautus quidem & fidens, procedit cum paucis, & his quidem inermibus, nec ad bellum paratis. quur enim non ita venisset ad amicos & familiares, ac terræ custodes, & qui se ac sua à peregrinis hostibus liberassent? Itaque omnes vbi in vnum conuentum est, equis adhuc insidentes inter se differebant, quemadmodum esset res præfens administranda. Tum Rusticus; Age, inquit, o

Vt nec temeritas semper felix est, si nec prudentia ubique tuta.

Gubazes, cura nobis aduersus Persas euntibus opem simul ut feras, & laborem infumas. Persis nanque Onogorim insidentibus indecorum videtur tamdiu ut permittatur, intrepidè ut nostra possideant, præsertim quum pauci sint & imbelles. Tum Gubazes; Vobis, inquit, o strenui, hac erit in re præcipuè contendendum, qui soli eorum, que proximè obtigere, causam præbistis. nam si in rebus gerendis capti non ea desidia fuissetis & animi pusillitate, haudquaquam hoc tempore nostris ceruicibus præsidium id immineret, neque ignobiliter adeo sædè que fugam cepissetis, nec demum eorum aliquid accidisset, que minus decerent.

Myopertis crudelitatem præcedit.

Vix magni & liberi animi pericula imminetia non videt, sed semper remota putat.

decerent. Nunc itaque, o viri optimi, si gloriæ amatores vos esse fatemini, & animo principe non indigno nunc gloriamini, recuperanda sunt vobis, quæ per negligentiam amisistis: ipse verò nec vos antea sequor, nec prius bellum sum initurus, quàm ea vos omnia in integrum faciat, quæ iam deliquistis. Tunc Ioannes perinde quæ responderat Gubazes, satis iam essent ad præmeditatæ defectionis & tyrannidis argumentum, vt fuerat antea malorum prenunciatus, euaginato clam pugione, Gubazi pectus mox ferit, sed non letale illi infixerat vulnus. tum Gubazes, vt erat eques, & apposito fortè pede equi ceruicibus infidebat, protinus corruit; non adeo, vt reor, ex manu inflicta iam plaga, quam re subita consternatus. Interea dum solo is volutatur, & assurgere nititur, adstitit Rustici iussu satellites, & ense caput diuerberando Gubazem confestim obruncat.

3 IVSTINVS verò & Buzes pro re gesta angebantur quammaximè, & ægerrimè id scelus ferebant: quieti tamen mansere, Imperatorem rati prouidenter eam licentiam repressurum. Lazorum tamen exercitus omnis perturbatione ingenti affectus, acriter adeo ob regem amissum indignabatur, vt neque se intermiscere Romanis in posterum vellet, nec bella gerere: sed mortui interea pro eorum ritu procuratis funeribus, tanquam sine bello futuri, à Romanis secesserant, vt qui graui affectos se contumelia crederent, & patriam amisisse iam dignitatem. Et sanè Lazorum gens maxima est, & natura inflatior. nam & in alios imperium habent, qui pari magnitudine præsent, veterique Colchorum nomine iactabundi supra quàm decens est glorientur, & fortè non temere admodum: siquidem inter gentes, quæ sub alieno imperio sint constitutæ, nusquam equidem nationem aliam viderim in clytam adeo atque felicem, & am-

*Gubazes
vulneratur,
& confestim
interficatur.
Vides quos
stultus ira
& odium fi-
cariosum
excitat!*

*Eorum qui
latrones &
sicarios co-
mittantur,
misera con-
ditio.*

*Lazis inna-
ta quadam
animorum
elatio.*

*Laetorum
opes.*

Maiores.

Mores.

*Dolor ob Ga
baris cadē.*

*Onogorim
Romani re-
cipere conā
tur.*

*Onoguri quo
que dicitur
Hunni.*

plissimis diuitiis, subditorumque multitudine ce-
lebrem, opportunioribus insuper locis, necessariarumque rerum abundantia, & optimorum denique morum ornatu & dexteritate tam nobilem. Istorum maiores Colchi illi & prisca habitatores, prius quidem maritimorum bonorum erant profusuliquod fanum, quam ad se Argonautæ peruenissent. Sed huius temporis Colchi sedulo nauigant, & mercaturæ referunt lucra: quo fit ut nullo pacto sint barbari, nec sanè barbare viuunt, sed ad cultiorem viuendi modum se transfulerunt, pro Romanorum assidua consuetudine; ita ut si quis æneis pedibus tauros demat, & prodeuntium è terra gigantum, & alia pleraque portentosa & fidem vix facientia, quæ Æetis cuiusdam poemate iactantur, proculdubio comperiturus præsentia sis longè plurimum prioribus potiora. Istiusmodi itaque Lazi isti quum sint, non iniuria se intoleranda quædam perpeffos arbitrabantur, ut qui suo essent imperatore nulla ratione priuati. Martino interea ad id concitante, confestim Romani vniuersis viribus ducebantur, Persas ad Onogorim præsidium inuasuri. Onogoris verò hic locus ab antiquo id cognomento sortitus est. Hunnorum namque antea fuerat, qui & Onoguri dicebantur: & quia ibi cum Colchis prælio decertassent, deuisitque sint, in eius rei memoriam, & trophæi in signum, id loco inditum nomen: nunc verò apud multos non id nominis tenet, siquidem quum beatissimi Stephani, quem pro optima Christianorum opinione omnium primum ob Christi nomen certamen inisse, & ab aduersariis obrutum lapidibus ferunt, eodem templum inædificatum fuisset, eius ex nomine vocitari & locum instituerunt. nobis verò nil fore impedimento existimauerim, si ad loci cognitionem

tionem vetustissima & sua appellatione vtemur. nam & historię longē magis id nominis conuenit. Romanorum igitur copiæ omnes ad iter se preparabant, vt Onogorim statim contenderent. nam & sceleris autores in id incumbabant, spei iam pleni, diruere se præsidium posse, & hac via fore credebant imperatorem, vel si id rescisceret doli, quem ipsi sceleratius commississent, vt sibi non acrius succenseret. Præfecti igitur omnes cum vniuerso exercitu in Archæopolis campo, castris iam communitis, testudines, vineas, balistâsque & alia tormetorum genera machinabantur. Est autem testudo viminibus inrertexta, cōcamerataque, & in tecti speciem facta firmior quidem præ densitate, & ipso curuamine eodem cōtextu latera habet ad solum vsque demissa & protegentia subeūtes, ne à latere feriantur. coria desuper vndequaue superinsecta & obfirmata integunt machinam, vt maiori sint munimento, sagittarūque & iaculorum ictus excutiāt. intus milites sunt in tuto delitescentes, qui machinam trahunt, & quacunq; volunt, deportant; vbi verò vel turri vel mœnibus hæc applicatur, tunc maiori ex parte milites adiacentem terram amoliuntur, qua frequēter auecta fundamēta mox nudant. vectibus deinde & dolabris continenter incussis, ædificium quatunt, & demum demoliūtur. Interea verò per Iustini satellites Persa vir quidā comprehenditur, qui circa præsidium vagabatur. is in castra confestim delatus, quæstione habita cogitur vera profari, & sibi quid vellent hostes, edicere. Tortus itaque, Nachoragam dixit in Hiberiam iam peruenisse, se autem missum, vt qui in præsidio essent, bona spe confirmaret, significarētque & præfectum ocyus affuturū. Referebat præterea & Persas, qui ad Muchirism essent, & Cotaisim collocati, dixisse: non longē post & se suppetias aduentu-

*Onogoris
obsidio.*

*Testudo bel-
lica.*

*Explorator
capitur.*

ros, quum ceteriores essent de Romanorū in se aduentu iam facti.

*Buzi consilium prouidens
& tutissimum.*

4 His verbis quæstione extortis, Romani de rebus præsentibus sedulo consultabant: sed Buzes eius sententiæ erat, vt cum vniuerso exercitu hostibus in se aduentantibus mox obuiam irent: quibus erat necesse propter paucitatem deuictis, vt id sequeretur, vt Persæ qui in præsidio essent, iam destituti quamprimum se dederent: quod si vel fortè obtiterint, paruo hos momento deperdi posse rebaratur. Placebant hæc dicta Villago Herulorū præfecto. vnde is vrsurpatum prouerbium, & si barbarū & parui momenti, vile tamen & alicuius energæe identidem prædicabat, primū abigendas apes esse, deinde & mel subtrahendum. Tum Rusticus, vt audax iam & violentior factus, perindèque ex nefario scelere fremens, & cum Martino per flagitiū inita concordia, Buzem & si optimè consulentem infestius & cōtumeliose coarguebat, vt minus quæ in rem forent animo agitantem: sed longè potius fore asseuerabat, vt superuacaneo labore exercitum minus defatigarent, sed euestigio applicarent præsidio copias, quibus id dirui facile possit, & auxilia aduentantia præuenire, ac paucos his obuiam mittere, qui eos morentur, ne fortè ex improviso in se impetum facerent. Buzis tum vt pro rei natura, ipsa & optima belligerandi arte, longè melius consilium erat, & facta simul cum securitate præbebat. Sed quum omnis multitudo patrati sceleris vt particeps facta, scelesti facinoris autores principes sequeretur; deterior & planè inutilis sententia vicit, vt extemplo hi luere pœnas. In Persas igitur, qui ex Muchirise veniebant, equites sexcēti mittuntur, quos Dabragezas & Vsgardus ductabant barbari genere, Romanorum tamen cohortiū duces: cæteri omnes cum ipsis præfectis præsidium

*Proverbum
barbarum.*

*Rusticus Buzis consilio
repugnat.
Carius sanamente priuatur.*

*Vincit consilium pesus.
Quos iratus
& iustus iudex Deus
trahere ad iustum supplicium con-
stituit, ius mentē pri-*

dium statim operam nouando aggrediuntur. nam machinis & operibus confestim admotis, portas amoliri tentabant, mœniâque celeriter obeundo, vndique tela in hostem iaculabantur. Persæ vero (nam & hi quidem ex propugnaculis excurrentes, vtcunque licebat, sese ex instantibus tuebantur) crebrius sagittando, exteriorâque defendendo. linteos nanque, & culcitrâs ex summo suspenderant, quibus & ictus heberiores reddebant, & vbi primum inflicti essent, inuoluebantur. Summa itaque cum diligentiâ & animi promptitudine bellum vtrinque & inuicem gerebatur, & spectari iam poterat acie magis quàm oblidione de summa rerum decerni. tâtus ex vtraque parte tumultus excitabatur, & in rebus gerendis ardor & ostentatio, his quidem profalure pugnantibus, vt non mediocri instante discrimine; illis enixè iam facientibus, quia indecorum admodum videretur, si re infecta in præsentia abscederent, & iteratò esset ad hos redeundum, vel non statim præsidium caperent, & huius propinquitate Archæopolim liberarent. Persæ interea ad equitû tria milia & bellicosâ, acie instructa, ex Coraisê Mu-chirisêque mouerunt, Onogorim petituri. hi quum incautius fortè progredierentur, perinde hostile nil veriti, in Draugezam & Vfigardum præfectos de repente incidunt, quos hi ex insperato turbatos ex templo in fugam verterunt. Quare Romanis renunciata, audacius ex re bene gesta & mox impetu factò, de præsidio pendentia vela subtrahere, & perinde omnia direpturi, & hostibus in fugam actis, ac nemine repugnante, passim per muros ditii cere. Dum hæc peraguntur, equites illi, qui suis auxilio veniebant, vbi certiores sunt facti, non vniuersum Romanorum exercitum, quod prius crediderant, in se irrupisse; sed per paucos quosdam, tanquam exploratores potius, quam bel-

*mum aufer
re solet, ut
satis confi-
lis repudia-
ri stulticia
suo iussa
sequantur.*

*Oppugnatio
nis & propu-
gnationis
descriptio.*

*Exercitus
incauè iter
faciens ad
fugam potius
quam ad
pugnam pa-
ratus est.*

*Ex hac histo-
ria liquet
quam neces-
saria sit co-
piarum ho-
stium nu-
meri nosse.*

latores reliquos esse; confestim sese in hostes barbarico & maximo vlularu ex fuga conuertunt, quorum quum impetum & subitam rei immutationem Romani minus tulissent, retrocedere statim coguntur, & magna celeritate fugam capessere, insectantibus quamproximè Persis, atque adeo vt vnà deferrentur, quum hi hostes vt caperent, illi vt fugiendo euaderent nirentur. quo factum est, vt tam insectantes quàm fugientes ad Romanorum alia castra mixti peruenerint; vbi tumultu, vti par

Panicus terror in castris Romanorum.

erat, protinus excitato, Romanorum copiarum omnes contemptam obsidione, & proxima praesidij euerfione nil magnifaceta, cum praefectis ipsis abibant; & praecipites adeo, vt ne tam diu sint fugam morati, quoad saltem resciscerent, quid nam esset, quod gerebatur; quòtve hi forent, a quibus tam turpiter fugarentur; sed irreuersim deferebantur, perinde lymphatici & pauore subito perciti tumultuabantur. Persarum vero audentiores iam facti, acrius Romanos insectabantur. accesserat & praesidiarij militis manus, quae quum ex aedito quae gererentur, spectasset; ex praesidio mox prodeundo suis se immiscuerat. vnde alterna exhortatione hostes in fugam apertius compulere. Quo factum est, vt Romanorum iam equitatus facile extra iactum sagittarum effuso cursu eueheretur: pedites tamen quam multi cadebant, in Cithari fluminis ponte nimium coarctati, vnde transeundum omnino his erat: vbi quum praeloci angustiis euadere non multi possent, concutiendo se inuicem, alternisque compellendo, in vndas partim praecipitabantur, partim quum retro se verterent, vt qua venerant redituri, in manus hostium ventitabant, & erant passim mala malis immixta. Et sanè nil ambigo fuisse ad interfectionem omnes casuros, ni Buzes praefectus vociferantibus & ingemiscensibus suis, cognita periculi magnitudine,

Eorundem turpis fuga & clades.

Buzes suos seruat. Fortis ducis praesentiam deploratam vtruncunque restituit.

dine,

dine, se cum familiaribus copiis conuertisset, ac barbaris obstitendo sensim insectationem intercidisset, quousque sui ponte transgresso in tuto, vbi & cæteri, constitissent. nam & ad alia castra, quæ proximè Archæopolim metati iam fuerant, nemo se nec vnus quidem à fuga recepit, sed præ formidine hæc prætergressi, in intima loca incolumes profugerunt, relictis omnibus, quæ in castra fuerant antea per se inportata, siue victui necessaria, siue alia & cariora maiorisque precij: vnde non solum gloriosam & supertum, sed vberem & lucrosam hostibus victoriam concessere: qui quum campis hominibus vacuos comprissent, solutis munitionibus, & omnibus quæntus essent, in prædam actis, læti & alacres redierant, & prioribus sunt locis potiti. Veruntamen qui non perspicuum fuerit, diuinam iram pro sanguine tam impiè fuso, Romanorum copias fefelliss, ne ea, quæ in rem essent, viderent; quum peior sibi consulissent: Siquidem quum ad hominum cinquaginta milia essent, à milibus tribus Persarum fugati tam ignauiter sunt, & cum magna suoruniactura, quum alioquin & hi, qui foedi essent facioris autores, & sanguine se inquinauerint, haudongè post pœnas dederunt, vt in progressu sumis explicaturi.

5 Hymæ igitur iam subeunte, per castella atque præstia vniuersus exercitus dispergebatur, vt cuique er, vbi iam hibernaret, iniunctum. Interea verò Colchorum res in ambiguo erant, & magnitum in modum obturbabantur, quum principes omnes doij animi essent, quorum nam fierent, aut quorsumè verterent: vnde & in quosdam sub Cau caso mote secessus, in occulto gente vniuersa coacta, & Romanis de quibus consultaretur, notiora foitan fierent, in concilio propositum est, vtrum det ad Persas deficiendum, an de cætero

Pœna diuina, propter eadem Gubazjs.

Noua tragædia ex Gubazjs de orsa.

De Romanis deserendis & Persis admittendis Colchorum consultatio.

apud Romanos manendum. Tum multa in vtramque partem dici iam cœpta. Aliis itaque atque aliis in diuersa hortantibus, confusis & turbulenter concilium inibat, quum nemo vel proderet nomen, vel quid diceretur, intellegere apertius posset. Tunc verò qui inter hospotentissimi erant, multitudini indicto silentio edierunt, vt qui dicere aliquid vellet, ex ordine confestim prodiret, & agenda quæ viderentur, disereret; quicumque is esset vir. Itaque perfacundis quidam, cui nomen Æetes erat, perquam grauisimè præ cæteris omnibus, quod contigisset fcebat; quum aliàs esset Romanis infensor, & Persis semper accederet: vnde & eo magis causæ æquitate abusus, in maius semper rem gestam extolleret, & præter modum adnitebatur, nec præsentibus in rebus opus consulto fore dictabat, sed ad defectionem extemplo progrediendum. Obstantibus aliis, & affirmantibus, haudquaquam prius esse de tota vita dèberandū, quam sibi maturius consuleretur, quidam sit factu potius visum: Æetes demum vbi in ædium & turbulentius profuissset, tanquam in liberi populū concione, orationem habuit & hanc lucentiam. erat namque suapte natura ad dicendum hioroptior, quàm barbarorum ferat consuetudo, vt qui ex sententiis videretur naturæ dexteritate ex æte loqui.

Quoties diuina iustitia decreuit mutationes in regnum inuenerit, donec quam primum adiuuenit instrumenta, quibus rem institutam faciliè persiciat.

Æetis ad Colchos oratio, qua censet a Romanis ad Persas esse desistendum.

Quia Romani sunt veri hostes.

dicere itaque hoc modo exorsus est. Si vrbis nos qui offendissent Romani, verbis item & nos in eos agendum existimaremus. nunc verò tolerari quo pacto id potest, quum ipsi quibusuis nos & rauissimis malis affecerint? nobis verò id tempor ad reddendam vicem opportunè oblatum, dissemendo & consultando ià defluat, neque enim affirmari id potest, & si hostes hi sunt, haud tamè re ipsa hstiliter in nos se gessisse istos deprehèdi. nã & cõieura id percipi poterat, si modò vel animo id voluerent: &

sanè

fanè si qui rem gestam velint pro certo iam confirmare, haudquaquam argumenta sunt ei commemoranda, quibus infidiæ latentes pateferent. Gubazes noliter ille & tantus tam miserè nuper deperditus est, ac quiuis posset è turbaneglectior homo deperdi. Evanuit Colchorū vetus dignitas illa, nec de cætero nobis, vt aliis imperemus, est annitendum; sed gratiæ loco habendum, si modò liceat ab his non multum imminui, quos olim in potestate habuimus. Quo igitur pacto non absurdū maxime id videatur, si sedendo nunc de his consultemus, quibus nostra coëreantur, & utrū Romani amici, an inimici habendi sint, iudicemus? Enimvero vos esse non nescios decet, Romanorum audaciam non cœtenus staturam, quod si patratum id crimen nos his relinquamus, haudquaquam à cœptis desituri hi sunt, sed vel quietos impudentius perdent. sunt nanque nescio quo pacto nimium in subditos audētes, & assueri qui ni sibi gesserint morem contemnerent, habent isti & imperatorem nequissimū, & quem plurimum iuuet assidua rerum præsentium commutatio, quo factum est, vt extremo cædis sit scelus admissum, illo quidem superbe iubente, his prò prius iussa administrantibus. Et iam prorsus evertimur, quum nec priores ipsi iniuriam intulerimus, nec aliàs odia intercesserint, sed ea qua prius nitebantur consuetudine, teneri hi ad id tempus videntur. nam omnium scelestissima commiserunt, vt qui tam subito crudelitate, odio, furis sint & eiusmodi cæteris ingurgitati. Haud tamen istiusmodi Persarum sunt mores, sed plurimum differunt. hos nanque, quibus cum amicitiam semel conciliarunt, cōseruare firmitus adnituntur, & irā in hostes tamdiu exercent, quamdiu sunt hostes. Sed vellem equidem pristinas Colchorum Reipublicæ nunc vires adesse, ita vt nec peregrinis & aduēitiis quoquam

*Gubazem
interfecerunt.*

*Colchorum
libertatis im-
minent.*

*Fient beni-
gnitate im-
maniores.*

*Habent im-
peratorem
nequissimū.*

*Sunt scelera-
tissimi.*

*Contra, Per-
sarum fide-
lis amicitia
cognita est.*

*Quam, qui
necesse sit,
amplecti &
retinere o-
portet.*

*Quia Persæ
sunt mode-
sti, erga suos
beneuoli &
promissoris
memores.*

*Huius mu-
tationis uti-
litas. A per-
fidis Colebi
remoti e-
runt.*

*Poterunt Re-
manis resiste-
re.*

pacto præfidiis indigeret, sed in omnes de se rã bello, quam pace sufficeret. Veruntamen ubi vel temporum varietate, vel aduersante fortuna, vel vtrisque simul vrgentibus, ad id tandem impotentia venimus, vt sub aliorum ditione nunc simus; longè potius Persas duxerim adeundos, qui & modestiores videntur, & erga suos se beneuolos exhibent, & firmiter tenent, quod semel sanxerunt. hac via & de hostibus certiore victoriam referemus, quia non omnino impunitum id facinus relinquatur: & in posterum quæ profutura sunt, si comparabimus, vt in tuto confluantur. *Nam isti, qui in versutis sunt & subdolis moribus, & falsam præ se ferunt benignitatem, verbisque ex arte delinquentibus credulos fallunt, inutiles proculdubio sunt.* His tamen de cætero vti nos minime poterunt, quandoquidem intercedentibus inimicitiiis, nulla nobis cum his futura consuetudo, sed seorsum erimus & palam disuncti. Quod si nos fortè oppugnare tentauerint, ubi omnino cum Persis & Lazis his sit ineundum certamen, & in hostili præsertim, profectò nostrorum nec primum quidem hi impetum ferent. nam & nuper vniuersis eductis in prælium copijs, ubi cum tantula Persarum parte manus conseruissent, in fugã turpissimã versi, & ingenti accepta clade, præcipites abiere; atque adeo, vt vel ad id tempus ex accelerato itinere spiritum trahant, & qui in omnibus sint immixti, sola celeritate se infestantes vicerunt: cuius rei perspicuam & promptissimam causam, eorum ignauiam fuisse quis dixerit, & praua consilia. Istiusmodi dedecora familiaria profectò his sunt & innata, ad quorum naturæ ingenerata mala parratum ad recens scelus accessit, & infortunium duplicauit: siquidem à prouidentia illa diuina ob admissum flagitium exciderunt. *victoria nanque non armis, adeo ac pietate paratur. non enim*

enim reor bonitatis illius summae praesidio frui, prauos quosdam & nefarios viros: vnde nec istorum quidem, si sapimus, habenda ratio est, quibus nec bona mens inest, & plane sit ille infensior, qui vniuersis afferre salutem queat. Quod autem facile nobis res sint processuræ conducturæque plurimum, ac deo sint ipsi acceptiores, ex factis potius liquet, quam verbis: quin potius nec iniuriam videbimur intulisse, nec quoquam pacto perfidiae arguemur. Per sepe nos & si ante hac affecti per Romanos contumelia sumus, in officio tamen permanendum censuimus, fore vanissimum iudicantes, leuiter adeo & quibusuis de causis immutari, vel si forte grauissima fuerint, & tolerabiles tamen, & non omnino absurda. *At ingentia detrimenta & insanabilia pati, continenterque & sine molestia ferre, reque nulla vel indecenti vel absurdissima commoueri, non sapientis esse asseuerauerim; sed calamitosi & timidi, & eius denique, qui sub imperitiae nomine desidiā in Rebus publicis velit.* Hoc verò cædis facinore nullum atrocius duxerim vsquam gentium fuisse patratum, neque antehac factum videri posse: vnde nec illud quidem per nos contemendum, quibus omnino futurum ignominia est, si Imperatoris videbimur nil reminisci, vel occisoribus eblandiri. Si enim liceret nunc ei adesse, quibusuis modis nos increparer, & acrius nostram animi incusaret ignauiam: illi verò omnium scelestissimi pro commisso in regem tam atroci facinore, eius in terris nunc immorantur, è quibus paulo ante eiectioni sunt. Sed quoniam neque affuturus est ille, neque apud nos verba factururus: vos tamē hunc virum animis vestris versate, ac perinde in hoc nostro conuentu astantem cogitando & imaginando conspiciere, intuemini ostentatē exceptū sub pectore vulnus, & caput, oratēmq; sue gentis homines, de hostibus poenas vt exigant,

Vt qui nefarios inuare non soleant.

Sed populis inuisce op pressu manū auxiliatricē porrigit.

Præterea nō decet viros fortes crudelis seruitutis iugum turpiter surbere.

Sed de principis immanissima cede vindi: Et sū menda est.

*Alioquin
patrati sceleris
rei in-
dicabuntur.*

*In rebus ar-
dens autem
maturè pro-
uidendum
est, ut officio
suo quisque
fungatur.*

*Et horum,
quos ami-
gos opæ for-
tibus gestis
beneuolenti-
a captanda
est.*

*Vulgi noxia
mutabilitas*

Proinde quis vos tolerabiles ducat, aut collaudet dubios tamdiu & consultantes, vtrum par sit à Colchis vt Gubazes id consequatur, vt scilicet sui misereatur? Nobis verò verendū erit, si deo placet, ne defectionis perinde indecentiam dum interea extimescimus, patrati sceleris participes simus, si mortuo sumendas pœnas relinquimus. quin potius vel ex eo perfidix arguemur, si eius duntaxat ex vita nostram erga se meriendo beneuolentiam, illius memoria perfruamur. nam rebus prosperè succedentibus, maioris dementiae fuerit præcognita velle iteratò perdiscere rebus verò aduersa fortuna delatis, inutile duxerim; non protinus se casibus coaptare. est nanque firmitas omnis in his iudicanda, que ratione nitantur. præsentibus verò insistere, haudquaquam semper est laudabile, nisi accedat cum rebus ipsis & sapientia. Quum autem illud contigerit, ea vt nos contemnamus, que opus est meminisse, & minus decentibus inherendum ducamus, qui ad priora accesserit & semel contempta, magis est incusandus, quàm qui se ad alia transferat. Si itaque Persæ his auditis & cognititis, nos iure admittant & tueantur, quum bonitate hi, & animi magnitudine præsent, & peridonei sint finitimorum posse animos contemplari, & in terram hanc nostram tam maximè opportunā, exercitūsque hospifos satis percalleant, quos facile multis pecuniis potiores hi duxerint, & eo magis, quo & volentes in societatem sint admiffuri: quid aliud lubet præter id cogitare, nisi vt quàm primum rem ipsam aggrediamur? & quid diu animo agitamus? hoc pacto & laudem consequemur nò mediocrem, & æquiora quædam sumus facturi, & ad utilitatem inuenta.

6 HÆC VBI Æetes denique perorauit, ex templo multitudo omnis elata, magnis clamoribus concitabatur, ne secus ac die eadē ad defectionē iruri; tametsi nec Persas quidem ea de re certiores fecissent, nec alios

nec alios suis in locis constituisſent, per quos res tanta occuleretur, & prohibeantur Romani, ſi ſe forte oppugnatum venirent, nec futura cætera his erant præmeditata, nec planè præuſum, quò eis eſſet cœptum id opus denique euafurum. vnde confuli omnes, & ſine ordine ferebantur. & ſanè *id omni*

multitudini natura inſitum eſt, ut rerum nouitate & immutatione letetur. Colchij tamen acerrimè concitabantur, non ſolum & barbære, ſed quia æquiorẽ ſibi defectionis cauſam oblatam eſſe arbitrabantur.

itaque Æetis orationem quàmmaximi faciebant, & mirabantur. His igitur ita tumultuantibus, vir quidam Pharazes nomine, qui apud Colchios & autoritate valebat, & gratia, prudens quidem & popularis, iſtorum impetum retardauit, ardorẽque fregit, deprecatus ne prius ad facta prodirent, quàm ſe auდიſſent pauca diſſerturum. Vix tandem ſuis ob verecundiam his perſuaſis, & ſuo loco manentibus, Pharazes ipſe in mediũ prodeundo verba iſtiusmodi fecit. Iuſtiora quædam perpeſſi eſtis, ô Colchij, qui vi quadam exultæ & nimium exintumeſcentis orationis eſtis iam animis obturbati. *Eſt ſanè eloquentia ipſa res quedam*

difficilis oppugnata, quippe quæ uniuerſos mortales & capere, & perterrefacere queat, & eos præcipuè, qui haud dum fuerint quid de ſe oratio valeat, periclitati. Sed non omnino prudenti hæc animo, & ex rerum pendenti iudicio non peruincibilis eſt. Nolim igitur vos, quæ per Æetem ſunt explicata, oblectent; conſiderantes ſola temeritate & conſuetudine hæc fidem feciſſe. Sed noſſe vos velim, quòd ſi vel grata hæc vobis admodum videantur, deligi tamen etiam alia poſſe, quæ longè ſint his potiora, & quibus perſuaderi vobis facilius liceat. *Illud verò deceptionis perſpicuum vobis*

ſit argumentum, quòd qui falſa velit perſuadere, maiori quodam verborum ornatu & varietate is indiget, vnde

Ingenium.

Miramur & amplectimur quicquid arripit, etiam ſi pernicioſum.

Pharazis ad Colchos oratio, quæ defectionem ad Perſas diſſuadet.

Refellit Æetis conſilium, quòd fraudulentiũ eſſe aſſerit.

*Ratio 1.
Quæstionis
politica ge-
nus muta-
uit. Guba-
zis interse-
ctoribus o-
missis, Col-
chos fidei
data immo
mores esse
aubet: quum
potius de
parricida-
rum supplicii
esset agen-
dum.*

*Altera ra-
tio, Quum
id quod fa-
ctum est in-
fectum fieri
nequeat, nõ
de defectio-
ne, & nouo
malo, sed de
futo reme-
dio cogitan-
dum vido-
bur.*

*delinimentis vtatur, quibus desipientes pelliciat: eun-
dem & ipsi in modum Aëte deceptiunculas
proponente, etfi aliàs allicibiles quasdam & plane
absurdiores, haudquaquam noitis per vnum
hunc vos seduci & falli. nam etfi aliud nihil, illud
tamen in promptu positum quiuis inuenerit falla-
ciæ argumentum. nam in orationis principio aliud
quiddam exorsus est, longè plurimum ab his alie-
num, quæ in præsentia agimus: siquidem perinde
nobis omnibus, quæ obrigerunt, nil esse grauias asse-
rentibus, nec eam cædem vt iniustam absurdam-
que inculantibus, & illud duntaxat consideranti-
bus, quum deliquissent, qui Gubazem occiderint,
hos quidem criminari iam cessit, quum alioquin de
his, quæ cognita sunt, quamplurimis egit. Ipse vt a-
bominandos fore hos duxerim & infelices, & quos
lubens viderim morte deperdi omnium atrocissima,
nec percussores solum, & qui illatis manibus
cædem fecerunt, sed & cæteros omnes, qui quum
cohibere hos possent, pro arbitrio tamen agere
permiserunt, & eos insuper quibus sic voluptati
cædes hæc fuit, vt non plurimum indoluerint: haud
tamen, etfi ita afficior, ad Persas ire expediret. ne-
que id eam in partem quis ceperit, perinde par sit
æquitatem ipsam id sibi congruens subsequatur, vt
si alij nequiter egerint, & nobis necesse sit patrias
leges relinquere, & non potius eorundem odisse
perfidiam, sed in similem opinionem concedere.
Nunc verò quâdoquidem quod semel euenit per-
actumque est, quo minus effectum sit, natura haud-
quaquam admiserit; cauendum erit omnino, ne
fortè dum per iram & animo cõceptam molestiam
consultando obliuiscimur nostri, iudicium confun-
damus, omissa potiorum inuentione: sed eotenus
subtrahenda hæc est animi perturbatio, ne videamur
id facinus neglexisse, & rebus ipsis in posterum
ita*

ita prouideamus, vt quamoptimè constituantur. *Atqui desipientium est, malis præteritis continenter indoluisse & angustiantium verò, temerarios fortune casus prænosse, & rerum vicissitudine nil commoueri, nec cùm his simul, quibus priuati iam sumus, vel futurorũ spem omnem amittere.* Sed Æetes iste tam bonus consultor, etsi antehac cum Persis sentiret, ad hosque vos simul transferre cupidior sit, proinde pueros non nititur pauefacere, quum Romanos dixit non his deinceps staturos, quæ iam ausi sint, sed maiora nobis exhibituros negocia, & Imperatorem nouarum esse rerum percupidum, eumque vt Gubazes occideretur, mandasse; vt iam pridem id procuratum, decretumque fuerit: & eiusmodi narrans, effert laudibus Persas, & demiratur, persuasurum se ratus, vt insensissimis natura hominibus vltro in seruitutem nos concedamus, volèretque ad hos desciscamus. ad id nanque eius omnis contendit oratio, ipsumque id etsi diu parturit, nunc machinatur, eius vt cogitata factis iam ad exitum prouehat: & dum temere, indiscussisque rebus ad ea vos concitat, consultandi ordinem confundit & turbat, ad idque quod inutile est, demum traducit. *Consultatio namque semper procedere cõsuevit, obscuraque & ambigua opportunè castigat: vbi verò mox cõsultando, quid sit agendũ, aperitè dignoscitur; tunc demũ est vt adsit necesse, & cõsequi velle, & peroptare, quæ placita sunt.* Ille verò ex epilogo exordiũ facit, & prius eligit decernitque, quàm rem apertius contempletur. *Quid igitur ex consilio sequetur vtilitatis, si ea, quæ prius sunt decernenda, postremo constituantur? Vobis itaque, o viri Colchij, præoccupatis re aliqua animis, finemque vnum aliquem iam destinatum considerantibus, ad ea, quæ in rem faciant, & conquirenda, & consulenda prodeundum est. Possunt nanque nescio quo pacto violari rerum euentus, & ad animi vo-*

Tertia,

*Æetes Per
sarum fau-
tor periculis
ingentibus
propositis
qua hanc
defectionem
secutura
sunt, reme-
dia lenia
& morbo pe-
riculosiora
proponit: in
quo temera-
rius & ridi-
culus con-
sultor appa-
ret.*

*Resurata
Æetis sen-
tentiæ, suam
proponit
Pharaces.*

lupratem traduci: quum contra vt fieret decentius
 esset, vt eas in res simplex quædam & libera cogi-
 tatio ita immitteretur, vt casus maturius decer-
 nendo, ad ea denique perueniret, quæ profutura om-
 nibus essent. Sic itaque consultantibus nobis
 protinus videretur, neque ex Romanis agminibus,
 neque ex omnium præfectorum consensu, & eo
 minus nec Imperatoris Romani, Gubazi compa-
 ratas fuisse insidias: siquidem apud hos celeberrim-
 um sit, & planè indubitatum, Rusticum & Marti-
 num nostro regi ob eius felicitatem magnopere
 inuidisse, vnde & in voluntariam præcipitasse infe-
 licitatem; quum satis constet, præfectos alios nul-
 lam his opem in nefario scelere attulisse, sed præ se
 potius rem agrè tulisse, quocirca iniquum pariter
 atque inutile duxerim, vt vno quodam, vel altero
 delinquente, in omnes simus & communes leges
 iniuriam illaturi, quas vtique per nos obseruandas
 statuimus, Rempubicamque vniuersam, & con-
 uersationem diutinam & peramicam prodituri
 nunc simus, & demum tam leuiter euersuri, vt eos
 insuper prodidisse coarguamur, qui has terras tuēt-
 ur, discriminâque & multa susceperint, vt ipsi tot
 bonis affecti viuere tutius valeamus; & quod om-
 nium impiissimum foret, vt rectiorem ad dei cul-
 tum opinionem, ita & sacrorum & arcanorum vi-
 deamur venerationem spreuisse, qui enim non id a-
 gere nos videremur, si ad eos, qui deo sunt infensis-
 simi, concesserimus? Quod si prohibitori nos fue-
 rint, ne in nostro hoc cultu de cætero maneamus, in
 suumque fortè auerterint; quid ea re esset grauius
 toleratu, quandoquidem vel viuentibus nobis esset
 mors obeunda? Quid enim ex eo esset emolumentum
 futurum, si Perlidem vniuersam (ira vt dixerim)
 consecuti, animæ iactura afficeremur? Qui si fortè
 vel nostris nos ritibus viuere sint permitturi, haud
 tamen

*Iustitiani
 imperatoris
 iussu Guba-
 zigem non
 fuisse de me-
 diso subla-
 tum.*

*Ideo iniqui
 atque inuti-
 le fore si Col-
 chi à Ro-
 manis desi-
 ciant.*

*Altera ra-
 tio grauis-
 sima. Persi
 Orthodoxæ
 religionis
 quam Colchi
 profitentur
 nullo modo
 adharèdum
 est.*

tamen stabili beneuolentia prosequentur, sed falsa & simulata, & necessitati admensa. qui enim varia senserint, versari simul nil possunt: & sanè nec timore intercedente, nec beneficio duce fides in his stabilis manet, nisi fortè eadem & rectius senserint, sic enim nobis & cognatione iungerentur, & fide. sin verò defore hæc viderentur, nominatenus familiaritatē prætenderet, factis verò alienissimos se exhiberēt. Sed qua nam bonorum spe ducti, ad Persas sumus nos transaturi? qui utcunque nobis futuri sunt hostes, nec plus aliquid sumus ab his habituri, quam nunc habemus, nisi quòd eo facilius affici per hos iactura & maiore quadam poterimus, quo ex occulto possit minus caueri, quam ex aperto. Sed concedatur, neque iniquius fore id facinus, nec indecorum, si ad hos desciscamus: fateamur præterea Persarum mores & stabiles esse, & fidos, & qui semper in pactis & conuentionibus perseuerēt; velim etià nihil sint nobis impedimèto futuri. At virium nobis satis nō erit, quo enim pacto ad alios sumus nos concessuri, Romanis instantibus tanta hominū copia fortissimorum, & tot peritissimis præfectis illas ductantibus? vel quouis modo non poenas denique luituri, quam Perse ipsi, qui nobis opem essent forsitan allaturi, procul hinc in Hiberia commorentur; Romani verò, qui nos affecturi suppliciiis sint, terras has omnes iam occuparint, & nostras inhabitent ciuitates? Porro vir iste perstrenuus, nec nostrum quidem impetum Romanos dixit laturos, cuius rei in argumentū his vitur, quæ paulo ante in bello his obtigerunt. Sed quis nam ignoret belliviciisitudines non certa necessitate accidere, nec eos, qui nunc fortè falluntur, eandem semper sortiri fortunam, sed aliter longè, ut pleraque, euenire: siquidem compertum iam sit, ad victos sæpè redire victoriam, & calamitosos fortunam plerumque inuare. Non igitur vobis est

H. H. j.

Tertia, Etiam si, quod vult Accetes, Perse futuri sint fidissimi & beneuoli foederati, tamen Colchis non satis virium erit ad sustinendum Romanorum impetum.

Refutatio inepta obiectionis. Romanos Colchi semel & iterum fugarunt: ergo perpetuo fugabunt.

supraquam deceat, his confidendum, quod Romanis sit consuetum in omnibus certaminibus vinci. nam si ea solum de causa sunt hi superati, quia quæ in rem essent, non rectè satis consulissent, cauendum nobis est potius istorum exemplo, & ex prauis consiliis præcauenda pericula. non enim fatiquet, vtrum hos sitis tam faciliè superaturi. par panque est, qui prius iam deliquere, vt experientia moniti, quæ vitanda his sint, de cætero non ignorant, & olim neglecta futuris in rebus adhibita diligentia sarciant. Quod si his deus infensior est, quia tam prauum adniserint facinus, & iccirco his malis afficiuntur: quid opus & vos deo adesse, & operam simul infumere, perinde haudquaquam de se satis is valeat, quæ æquiora sunt exercere, sed vestra ad id exequendum indigeat ope? Cæteris verò quid relinquetur impietatis, si pietatis apud nos præcipuum bonum non honoratius sit ad Persas deficiendo futurum? quod sanè vel quiescentibus nobis decenter opiulatur. Sed nemo vestrum mortuum producat in medium Gubazem, verbis perinde instrenuè admodum & flebiliter quiritantem, ac suos, dum se cæsum ostentat, orantem vt sui misereantur: quod vtique prauis ignauisque animis potius forsitan congruit. non enim regi & Lazorum præcipue, & Gubazi ipsi deploranda hæc fuerint. nam si nunc ille adesset, profecto vt dei vir amantissimus prudensque, istiusmodi vos velle insimularet, iuberetque bono animo esse, nec adeo emoliri, vt seruitiorum more fugam capefferetis, quin potius Colchia illa & libera resumpta iam animo fortitudine, occurrendum esse calamitatus duceret, neque ad facinus turpius aliquod prodeundum, & patriis indignum legibus, sed præsentibus insistendum rebus, parendumque, & bene sperandum, haud

quaquam

*Retorquet
obiectionem
in caput
Acetis.*

*Aliam ob
Ætionem di
lucit. Deus
infensus est
Romanis.*

*Ergo perse
quendisunt,
fœdere fra
cto. Resp.*

*Deus nefa
rios oppri
met. Inter
ea homini
bus est ser
uanda fides.*

*Tertia obie
ctionis ex
Gubaz. Pro
sopopœcia de
sumpta refu
tatio. Guba
zæ desectio
nem perfidæ
minimè re
quirit. Sed
vias legiti
mas quibus
Sicary repræ
mantur suis
commendas.*

quaquam deum Lazorum gentem parvifactorum. Proinde quo pacto non absurdum id fuerit, ut is, qui violenta morte occubuit, tam decenter hæc censeat, nos verò, qui erga hunc benevolentiam fortè simulamus, aliter longè, ac ipse sentiat, sentiamus? Sed vereor equidem, ne ea & sola de causa, quia hæc animo agrauimus, quàm maxima simus supplicia subituri. nam si dubiis in rebus, spèque ambigua ad Persas defectionem animo versaremus, esset vel id fortè molestius, in rerum tantarum motu a fortuna dependere, sed licuisset forsitan eos, qui ad Persas deficiendum esse prædixerant, intrepidè obiurgare. Verùm quum vndeque aperte id malum esse arguitur, quo pacto non hi digni odio sint, qui in eam vos cogitationem induxerint? Quemadmodum igitur vobis sit ab his desistendum, mediocriter iam explicauimus: nunc verò quæ gesta sunt, ut Imperatori renunciatur, decerno, ut quam iustissime sceleris puniat auctores. Quòd si illi id agere animo inerit, desinent tandem aduersus Romanos nostra iam odia, & cum his rursus & bella gerere, & in expeditionem ire poterimus; ac pristinae consuetudinis participes fieri. Sin minus, erit tunc denuò consultandum, vtrum aliò diuertere conferat. Si ita egeritis, nec mortui regis oblitos nos fuisse constabit, nec petulanter potius, quàm prudenter res nostras gessisse.

7 His dictis Colchi in aliam sunt sententiam versi, ad idque præcipuè ea inducti formidine, ne si ad Persas desciscerent, paterentur simul diuini & optimi cultus iacturam. Postquam igitur Pharaësis sententia vicit, extemplo ex gente priores quidam & nobiles, Iustiniano imperatori, quæ in Cubazem patrata iam essent, renunciarunt, omnemque illi fallaciam aperuere, & sedulo confirmarunt, nec illum cū Persis sensisse, nec deprehensum fuisse ad-

H. H. ij.

*Conclusio: de
defectione
ad Persas
non est cogi-
tandum: sed
Iustinianus
interpellan-
dus ut sceleris
auctores
puniat.*

*Colchi pro-
pter religio-
nem à Per-
sis abhorret.
Magnum
religionis in-
animos im-
perium.*

*Martinum
& Rusticum
accusant, a-
liumque
principem
ab imp. pe-
tunt.*

uerfus Romanos aliquid consultasse; sed mortis eã sibi fuisse occasionẽ, quia Martinum & Rusticum, eorũque simul familiares in deliciis potius degentes, quam gerentes bella, & plerisque in rebus per desidiam delinquẽtes, ignauitã coarguisset, nec iniuria his succenseret. vnde & illos eam in Gubazem criminationem non solum commentos fuisse, sed vel innoxium obruncaffe. orabant igitur, vt defuncti iam animã id saltem gratiã fieret, vt tantũ id facinus non impunẽ omitteretur, sibi que nouum regem præficeret, non peregrinum, vel aduenticium quempiam, sed Zatem Cubazis germanum fratrem iuniorẽ, qui tunc forte Byzantij versabatur: demum vt leges his patriã seruarentur, ex regiõque & prisco genere principes. Iustinianus igitur vbi æquiora esse postulata sunt visa, Athanasium protinus iussit, consultissimum virum, & primorem locum in consilio nactum, ad exercitiũ ire, & patrati iam sceleris veritate inspecta, pro Romanis legibus noxios condemnaret. Vbi eo peruentũ est, Rusticum Apsaruntham oppidum confestim transmisit, vbi in carcerem detrusus asseruabatur: Ioanni vero, qui & Imperatorem deceperat, & eãdem patrat, quum se clam subtraxisset, & fuga sibi salutem parere niteretur, ex insperato obuiam fit Metrianus regius miles, qui ad ipsum id mittebatur, vt ea in re Athanasio ministraret, facturus quã is iudicasset. Is itaque Ioannem comprehensum, & ex fuga retractum ad Athanasium duxit, quem ille eundem ad locum deduci Apsaruntham iniunxit, in arctõque & compedibus asseruari, quousq; de vniuersa causa decerneretur. Vere autem incipiente, Nachoragan Muchirism venit, exercitusque diligenter cogebar, & præparabat quã ad bellum fore necessaria duceret. Haud secus & Romani quum ad insulam vndique conueni-

*Rusticus &
Ioannes fra-
tres Apsa-
runtham de-
portantur.
Sceleratos
Sicarios tan-
dem iustus
iudex ad
supplicia ra-
pit.*

conuenirent suis reb. prospiciebāt, ita vt factū prius nihil existimarent, quā vt ordinem bello serua-
rent. Interea tamen de fontibus, vt par erat, decer-
nebatur. Iamque & Zates vnā cum Sotire præfecto
à Byzantio ad castra peruenerat, paterno regno &
simul insignibus ab imperatore, vt erat ex prisca
consuetudine institutum, receptis: quæ utique erāt,
corona aurea preciosis distincta lapidibus, vestis
deaurata oblongaque, rubri calcei, mitrāque itē au-
ro & lapillis diuariata: chlamydem verò porphyreā
haudquaquam fas erat Lazorum regem gestare, sed
albam duntaxat, haud tamen admodum communē
& tritam; in medio tamen auro vtrinque intertex-
tam & splendidam. fimbriæ verò pendulis & pre-
ciosis lapidibus sunt, & alio apparatu insignes. Za-
tem igitur per sua iam incedentem, regia stola or-
natum quamprimum præfecti & Romanus exerci-
tus omnis excipientes efferentēsq; laudibus, ar-
mati ornatiq; & equis inuesti præibāt. Lazi dein-
ceps lætiores iam redditi, vix tandem dolore de-
posito, hunc sequebantur, tubæque clangentes dul-
cem elidebant sonum, signaque erecta deferebātur.
Et erat sanè hæc pompa vt barbara, clara nimis &
elegans, & amplior longè, quā Lazici regni digni-
tas ferret. Zates igitur in regno iam constitutus, sin-
gula suo ordine disponebat, & gentem omnem pro
suo exornabat arbitrio, vtque mos patrii consu-
lebat. Sotiris verò præfectus destinatum mox iter
aggressus, argentum ab imperatore collatum secum
ferebat, quod ex inixæ societatis coniunctione, in-
ter finitimos erat barbaros partiturus, consuetum
iam pridem in annos his singulos tribui. Sequeban-
tur hunc ex filiis duo maiores natu, Philagrius, Ro-
mulusque, vt è domo profecti, labori inuiscendo
decenter instruerentur. nam vtrique iam ad æta-
tis florem peruenerant, ita vt laboris essent non

*Zates rex
Lazorum
fratri succe-
dit.*

*Insignia re-
gni, que re-
gib. imp. tra-
debat pro
inuestitura.*

*Pompa in-
auguratio-
nis regie.*

*Sotiris tra-
gædia do-
cet, pruden-
ter admodū
esse inter
exteros ver-
sandum ei
magna cui
negotia com-
missa sunt.*

impotentes. Ex tribus quos hic susceperat liberis, tertius Estratus relictus Byzantij fuerat, quum puer admodum esset, etsi alias corpore validus. Sotiris itaque in Misanorum agrum peruenit, qui utique sub Colchorum sunt ditio, nec secus atque Ab-silij, et si lingua ab his alieni & legibus, ac magis sub boream siti, & ad orientem solem paululum versi. Hunc ubi eo est ventum, mox cogitatio sub-iiit, praesidium quoddam in Lazorum confinio situm, quod Buchium incolae vocant, Alanis ea ratione ut proderet, ut gentium oratores, quae longius habitaerent, eodem convenientes tributa deferrent, nec de caetero foret necesse, ut qui pecunias detulisset, subiectos circumiret Caucaaso monti fines, nec ipse ire ad barbaros cogeretur. Qua re cognita Misanii, siue his forte suspecta, viros duos e suis Chadium & Thiannem sane facundos, ad praefectum misere: quo iuxta praesidium illud stationem habente conuento, eoque confirmata validius suspicio-
*ne: Non iuste, inquit, agis, Sotires. nostra nanque vel auferre volentibus aliis, ut id exequi possent, haudquaquam esset per te permittendum, nedum ipse id agere velis. quod si a nostris abstinere non libet, age hinc confestim abscedito, & in alienum agrum hinc abi commoraturus. neque enim tibi defectura sunt necessaria, quippe quae ipsi mox deferemus. hic nullo pacto traxeris moram. non enim ipsi laturo iam sumus te diutius hic immorantem, utcumque fueris alia item atque alia causatus. Hos itaque tam licenter dicere aulos, haudquaquam praefectus ferendos ratus, ut Colchorum subditi-
 ciiis viris, aduersus Romanos, qui & Colchos in ditio-
 ne haberent, & magistratus praecipue, tantum audaciae esset, sequentibus se nonnullis iniungit, ut fustibus, quos forte secum ad eam rem detulissent, Misanorum oratores percuterent. Tum illi ussi intrepidè iaruunt, semineceque illos ad sua dimittunt.*

Inconsultis liberis populi magnum quid, quod eos spectat, aggredi, periculosum.

Legatorum libertas.

Sotiris summa imprudentia.

*Legati fusti
 bus casti.*

dimittunt. Quibus peractis, Sotiris ab his nihil hostile de cætero veritus, sed domesticorum potius seruitiorum in morem plagis eos affectos fuisse ratus, eodem in loco manfit. Insequenti autem nocte Sotiris intrepidus quidem & sine vigiliis quiescebat, sic item & filij, satellitèsq; , & familiares cæteri omnes, siue liberi, siue serui, eadem negligentia tenebantur, perinde non in hostili iam constitissent. Misiani interea quum acceptam nil prorsus iniuriam ferrent, armis quamoptimè præmuniti, domicilium confestim inuadunt, vbi præfectus iam obdormierat; extemplòque seruis proximè accubantibus obruncatis, & tumultu (vti par erat) iam excitato, malorum iam imminetium sensus ad Sotirè ipsum & cæteros, qui circa se erant, peruenerat. tunc subito excitati è lecto se illi proripere, somno adhuc degranati, nec satis exciti repugnare, nec tamen ab ingruentibus tueri se poterat, quum partim veste oblonga mox præpediti ab incessu coërcerentur, partim ad arma capiènda prouerèt, vix prælio attentato, quum bellandi speciè potius, quàm præ se bellum tulissent; miserimè errabundi diuagabantur, vt in tenebris dubij & parietes inuadentes, ac prorsus oblitj, vbi nam arma deposuissent: partim verò quum denique caperentur, spe omni amissa nihil in hostes machinabantur, sed exploratione facta vociferabantur enixius, quum nihil haberent quo se tuerentur. Sic itaque oblitupfactos quum barbari inuassissent, extemplo Sotirè ipsum obruncant, cum eoque simul & liberos, cæterosque omnes occidunt, ni fortè per portam impetu facto quis euassisset, vel vt aliàscunquè delitescendo sibi salutem peperisset. Hæc quum scelesti illi parassent, mortuos spoliabant, direptis simul cum imperatoris pecunia & rebus cæteris, eodem delatis, tanquam veris hostibus, non amicis &

*Tyrannicū
fastum su-
per & stultā
credulitas
comitantur.*

*Misiani se
vindiciant.*

*Temeritas
tyrannica
in periculis
constituta
pauore ob-
bruitur.*

*Sotiris & li-
berorum e-
ius cades.
Scelus à Mi-
sianis quidē
patratum
est, at iusto
quodā Dei
iudicio Soti-
res tantum
malum in se
suisque per-
traxit.*

ducibus interfectis. Verum vbi peracta est tanta hæc cædes, & animi indignatio iraque cecidit, & exsatiata cupiditas sedari iam cœperat, quum demum intellexissent, quantas iam excitauerint turbas; agitant animo, & satis callebant, qualem iactassent iam aleam, & Romanos quamproxime de se poenas sumpturos, nec fore quoquam se pacto vt ferant, aperte demum à Romanis ad Persas desciscunt, ad hosque legatos postulatum miserunt, se vt susciperent, & vt subiectis præsidio essent.

Vindictam paratam maior Nachoraganis potentia retardat.

8 *Q*UARE præfectis renunciata, et si Misanis iam essent infensiores, & rem grauius ferrent; de repente tamen in eos animaduertere, maiori ingruente necessitate, nil poterant. iam enim Nachoragan Persarum præfectus virorum militia sexaginta in Romanos ductauerat, & ad insulam iter habebat, vbi Martinus Iustinusque cum vniuerso coactio exercitu stationem habebant, adiunctis auxiliariis copiis, quarum pars Hunnorum milites erant merce de conducti, pars Sabyri ad hominum militia duo, quos Bamalch Cupillsésque & Lager ducebant, viri sanè apud hos celeberrimi. Sabyri tamen circa Archæopolim, & ea è regione campos Martini iussu castra habebant, vt hostes (nam illac erant pertransituri) quacunque possent, iactura afficeret, difficiliusque his & infestum redderent iter. Nachoragan verò vbi Sabyros ibi ad id constitutos fuisse accepit, ex Dilimnitis auxiliariis hominum tria militia delecta in hos exemplo immisit, iniunxitque, vt erat is insolens atque adeo iactabundus, vt omnes statim delerent; ne forte sibi, quum acie decerneretur, vt in terga hærentes, insidias machinaturi relinquerentur. Dilimnitarum autem maxima omnium natio est, qui infra Pigritum flumen ea incolunt loca, & maximum in modum bellicosissima, sagittandi tamen non satis perita,

Sabyri, Romanorum auxiliarij iubentur Persarum inter molestia afficere.

Dilimnita, Persarum socij, in Sabyros missi.

rita, vt sunt Medorum plerique. lanceas nanque & sarissas hi gestant, ensemque pendentem ab humero, pugionem præterea breuiorem læuo brachio circumligatum: sentibus plerique muniuntur. dixeris sane neque leuis omnino armaturæ hos milites esse, neque armis nimium degrauatos, nec qui pede collato prælia inire queant, quippe qui è longinquo & iaculantur, & e proximo bella manibus gerunt, satis idonei & in acie impetum facere, & impulsione cõdensatos perrumpere cuneos, ad motumque agiles casibus se coaptare, & è loco inferiore in eminentem excurrere. sic loca opportuniora præoccupant, & quàm velocissimè, quum opus est, fugam arripiunt, insistantque acrius hostium tergis, vbi hos in fugam auerterint, vnde dum omnem belli speciem pertractatam excitatamque habent, hostibus maiorem in modum officiunt, vt iam pridem cum Persis bella gerere assueti. haud tamen vt subditi in expeditionem ire coguntur, nimirum qui suis legibus viuant & libertate fruuntur, nec eius naturæ sunt, vt à quouis hominum possint precibus duci. Istorum igitur Dilimnitarum pars quædam quum iam primum aduerseraceret, aduersus Sabyros, vt his erat iniunctum, prodibat; fore satius rati quiescentes inuadere, & eo tempore hos posse facilius cædi. & sanè reor nõ falsa spe ductos fuisse, nisi fortuna incautos se fellisset. His nanque aduersus Sabyros tendentibus, vir quidam & Colchus nocte concubia & subobscura in solitudine obuiam ex insperato offertur, quem statim cõprehensum, vt ad Sabyros duceret, cogunt, tum ille iussa promptius exequendo, hos præcedebat. sed vbi primum densiorem syluam est nactus, sensim subsedit, latitandoque sequentes se subterfugit, & cursu citato ad Sabyros peruenit: quos quum negligentiùs quiescentes stertentésque depre-

*Horum arma & bel-
landuratio.*

*Egregij bel-
latores.*

*Dilimnita-
rum liber-
tas.*

*Aliis dum
insidantur.*

*Hostis, dum
vix factus,
nisi caute
deducatur,
suos conser-
uat, & alio-
rum consilia
eludit.*

hendisset, ingenti edita voce; *O miseri, inquit, vobis iam pereundum est.* His demum vix excitatis, & reuocatis ad vigilantiam hostes in propinquo adesse denunciatarum illi tumultuosius surgunt, seque armis circumdant, & extra vallum proripiunt proni, hinc inde diuisi clam in insidias locant, aditu sine custodiis in castra relicto, & casis item desertis syluestri materia structis. Dilimnitæ igitur multos iam calles locorum in scitia emens, vbi sub obscuro adhuc Sabyrorum castra tandem peruenissent, in ea mox audacter & cum suo ingenti malo irrumpunt: ingressi verò vbi nec crepitus quidem, nec vox auditur, perinde hostes eorum aduentum nihil præsensissent, nec experrecti iam forent, in latibula senfim inque tuguria iaculabantur, vt dormientes obtruncaturi, & iam perfecisse rem se omnem arbitrabantur. Sabyri interea ex insidiis vtrinque exiliunt, & impetu facto hos de improviso inuadunt. tum illi re subita consternati, & aliter longè, ac ipsi sperassent, iam circumacti, dum quid agendum his esset haud satis constaret, perturbabantur. neque enim angusto in loco coactis fuga facilis erat, nec hostes sat poterant internosse, vt in bello nocturno & trepidi. Passim ergo per Sabyros cæduntur, quum tentato vix prælio se tuerentur: vnde in castris homines ex his octingenti occubuerunt, cæteri vix euadentes, dispersi tamen & palantes capiebantur, nescij prorsus quò se conferrent; ita vt quum sæpe fugam capessisse sint visi, eodem in loco circumacti inuoluerentur, in hostesque incidebant. Hoc pacto noxia transacta. Quum iam verò dilucularet, [&] appa-
 rente iam diei, Dilimnitarum si qui fortè eualerant, per notos calles ad Perfarum castra quamcon-
 citatissimè contendebant, Sabyris semper in terga instantibus. Babas interim Romanorum quorundam præfectus, qui iam pridem in Colchidem fue-
 rant

*Sabyrorum
strategema.*

*Dilimnita-
rum intem-
pestina au-
dacia.*

*Inexpectata
clades.*

*Ex hac histo-
ria collige
quam dubia
et ut pluri-
mè sint inse-
lices istius
modi grassa-
tiones noctur-
nae.*

rant in præsidium collocati, quum per id temporis Archæopoli pernoctasset, & per eam noctem vndequaque circumsonuissent clamoribus aures, vbi primum diluxisset, & sol montium verticibus affulisset, quæ gesta fuerat aperte peruidit, & quum Sabyros spectaret Dilimnitas adhuc infectari, confestim ex oppido suo & præfenti cum agmine decurrit, & non exiguam ex his partem occidit; atque adeo, vt tanta ex multitudine vix mille ad Nachoragan se præfectum receperint. Qui vbi ea, quæ recens tentauerat, aliter euenisse cognouit; exemplo se ad insulam cõtulit, & iuxta Romanos castrametatus, Martinum ad se, in colloquium vt veniret, exiuit. Vbi verò coram astiterunt; *O Martine, inquit, quum tantum ingenio & sapientia valeas, & apud Romanos potētissimus sis, numne iam vis meum ac tuum Imperatorem labore & odio liberare, quum hos sciueris tandem sua mutuo deuastare? Igitur si tibi nunc animo sedet in gratiam nobiscum redire, & fœdera iungere, age Trapezuntium Ponticam urbem traducas exercitum, nos verò hic manebimus Perse, sic fiet, vt per fidos alteriusque internuncios pacem celeriter ineamus. Quod si haud sponte exercitum hinc asportaueris, intelligas te necessitate hinc & vi abiturum, nam certissimam victoriam habeo, & ea haud difficilius, quam re ista abducor, annulum ostendens, quem manu gestabat. Ad hæc Martinus subiecit: *Mihi verò pax & peroptabilis est, & maximi fit, offerentique tibi & confirmanti non deero: sed longè melius facturos ista nos dixerim, si mox in Hiberniam exercitus ipse traduxeris, ego me ad Muchirissim referam, sic sanè rebus his nostris rectè & breuiter consulatur. De his autem, que ad victoriam pertinent, liceat tibi, vt lubet, verbis iactari, & insollescere, proque vilibus & partu facillimis ducere: ipse verò assenerim, dei arbitrio expendi victoriam, neque ad insolentissimos quosque illam accedere, sed ad duntaxat,**

Occasione arrepta, præfectus vigilans nam uam fragor hostium audist.

Nachoragan cum Marti no colloquium, in quo Perse factus (pro more barbarorum) apparet.

Martini placida, fortis, & iusta responsio, ut Romanum ducem deiciat.

ad quos conditor ille rerum & moderator ire aduen-
rit. Hæc Martinus quum perfrenuè iustissimèque
respondisset, per osus barbari insolentiam, pace in-
fecta abscessit, seque ad insulam contulit.

*Superbia,
barbarorū
& stolidorū
commune
malum.*

*Phasidis op-
pidi situs.*

*Nachoraga
nis celeri-
tas.*

*Ex hostis ce-
leritate na-
scitur in ca-
stris aduer-
saris trepi-
datio.*

9 NACHORAGAN verò ad exercitum rediit,
& quum eodem non diutius duceret immorandū,
Phasin oppidum repetere animo agitabat, eoque ad
bellum Romanos excire. nam faciliè expugnari id
præsidium posse arbitrabatur, vt quòd è lignis esset
ædificatum, & subiectos campos exæquatos & pa-
tentiores haberet, ac peridoneos, in quibus ipse ca-
strametari posset. Quemadmodum autem sit Pha-
sis oppidum situm, multis (vt reor) perspicuum est,
vtque ex annè nomen accepit quamproximo per-
fluente, & circa se in Euxinum immittente pontū,
nam extremo in littore, & fluminis exitu positum
id oppidum est, distat autem ab insula ad summum
stadiis centum in occidentem solem. Nachoragan
igitur lembis, quos plaustris & noctu deuexerat, in
flumen extemplo immisissis, de improviso defuper
ponte contabulato firmatòque totum exercitum
in scis Romanis traiecit. Huic verò inerat animo
oppidi partem copias ducere, quæ ad austrum ver-
git, vnde fluminis vortices haudquaquam sibi impe-
dimento forent, quin derepente applicare se mœ-
nibus posset. Nam annis pars quædam in arctum
defluit tenditque, pars verò circa orientem confra-
goso ex littore in mare defertur, & insula longo
interuallo relicta in anteriora prouehitur. Romani
itaque vix demum ex abundantì multitudine ho-
stium cognita transicione, trepidi rerum suarum tu-
multuabantur, & maximi faciebant hostes posse ad
oppidum præuenire. euestigiò namque cum tria-
conteris triremes, quæ fortè in portu his aderant,
armatis complement, & secundo fluminis adiu-
uante cursu concitatissimè deferuntur. Iam
verò

verò Nachoragan ad locum, qui circa oppidum & insulam intermedius erat, peruenerat; & vniuersam illam vorticum latitudinem lignis lembisque obstruxerat, retrò elephatorum opposita multitudine, quantum his licuit pro ingenti corporis mole succedere: quod sane classis Romana longius contemplata, confestim remulco cessim abibat, aduersòque fluminis impetu, quoad vires sufficerent, remigando & enitendo reduces omnes se receperunt, duobus tantum amissis nauigijs epibatis vacuis. Nam homines, qui naues has defensuri conuehebantur, in vndas se audacius dedere præcipites, & pro maiore & certo discrimine, quod minus erat, protinus elegerunt, & id subire potius maluerunt, quam fortunæ incertitudinem periclitari: vnde leuissime in aquas desiliendo immerfi, & loci plurimum subnatantes, vix demum sunt ad suos delati. Romani itaque Buzæ præfecto in insula cum exercitu suo relicto, curam ei omnium permiserunt, vt dubiis rebus (vt opus foret) succurreret, cæteri verò medio flumine traicièntes per continentem transuerso itinere, ne eâdem & ipsi, quâ hostes irerent, progredierentur; ad oppidum Phasidem veniunt, & portas ingressi quamprimum præfecti custodiam inter se mœnium patiuntur. non enim viribus pares Persis fore se arbitrabantur, si pede collato acie decernere niterentur. Primus igitur Iustinus ipse suo cum agmine superiori in parte, & in mare vergente locatur. Paulo longius & Martinus præfectus astabat, & huius copiarum omnes: medium autem Aggilas tenebat, qui Aurisii hastatis peltatisque præerat: Theodorus deinceps, qui Zannos ductabat armatos: post hunc Philomathius, quem Isauri funditores iaculatorésque sequebantur: haud procul ab his Longobardorum Herulorumque portio posita in custodia erat, vtròsque Gibrus ductabat.

Classis Romana in periculo constituta stragem.

Insignis Romanorum fortitudo, & libertatis amor.

Romani Phasidem præsidio ingressi muniant.

Præsidij dispositio.

*Oppidi mun-
itio vali-
da præfida
rios mirum
in modum
confirmat.*

*Classis Ro-
mana dili-
genter in-
structa.*

*Ratio con-
servanda
classis.*

Muri verò pars reliqua orientalibus erat agmini-
bus curæ, sub Valeriano præfecto tunc constitutis.
Hunc in modum in præsidio tutando ex ordine as-
stabat Romanus exercitus, erat autem ex anteriori
oppidi parte lorica validissime facta, ita ut confes-
sionem inde obfiteri primis hostium incurfionibus
Romani possent, & propugnaculi loco mœnibus
inhærere, quibus & non iniuria, ut ligno constru-
ctis, haud satis confiderent, & alias præ vetustate
nonnulla in parte labentibus: ipsi deinde fossam la-
tè patentem effodiendo oppido circumducunt &
aquis complent, atque adeo ut supra fossæ labra
excreverent, & his pali occultarentur in ea defixi
& conspissati, nimirum quum paludem, quam pu-
sillum mare vocitant incolæ, & in Euxinum pon-
tum fluxu defertur, in eam fossam hi divertissent,
onerarias præterea miræ magnitudinis naues in i-
psis fluctibus, inque Phasidis fluminis exitu quam-
proxime oppidum ancoris obfirmarunt, ita ut sub-
blatis altè dolonibus suspensas gestarent acates ad
summum vsque mali euectas, quæ utique magno
interuallo turres oppidi superarent subirentque:
desuper milites astabant, & nauarum simul, qui audacia
plurimum & bello valebant. his arcus erant, &
fundæ tormentaque, quæ his procul imposita de-
turbarent, iam antea ad id præparata erant & naues
his aliæ per flumen dispositæ, & ad vtrunque
aderant latus simili munimento instructæ, ut v-
trinque hostes à peritissimis icti propulsarentur, si
appropinquare munitionibus cuperent. cæterum
ne naues hæ à quouis hostium detrimento affici in
flumine possent, Darrageras vir quidam & Hunnus
Elmigerus, qui primores ordines ducerent, per præ-
fectos iubentur, ut speculatoria nauigia & biproras
decem suis è turmis armatis complerent, flumén-
que vigilantius tuerentur. tunc illi transitus omnes
in medio

in medio nunc fluminis cursu, nunc circa ripas ad nauigando, circumspectabant. Interea ridiculum quidpiam & volupe accidit, vt in bello & acie iam instructa pergratum.

10 IN Romanorū triaconteris supra iā memoratis, hominibus vacuis, & per Persas exceptis, Medierant, & in flumine funibus ad palum deligatis se continebant. primo autem vespere his quiescentibus, præ nimia fluminis rapiditate & naues simul [se] ob grauedinē subtrahente, distractis iam funibus vincula vnus subito disrumpuntur. hęc solutam & liberam vortices statim excipientes, quū neque remigio teneretur, nec gubernaculis aliō inuerti posset, quam celerrimē flumine secundo deuectam ad Romanos, quibus Dabracezes præerat, deferrunt: qui ex insperato oblatam conspicati venationem, volentes quidem & alacres acceperunt, & fortunæ gratulabantur, quòd quum ea navis vacua ab se recessisset, hominibus ad se repleta redisset. Dum hęc agerentur, Nachoragan cū omnibus viribus è castris mouit, & oppido appropinquabat, sagittisq; summa præsidij petere animo inerat, & Romanorū periculū facere, vtrū exire obuia vellent. hac via se appetitissimē cogniturum rebatur, quemadmodum sibi de cætero esset belli ratio inuenda. Persæ itaque vbi ad sagittæ iactum venerunt, vt affolent, quamprimū in hostes sagittas emittunt. vnde cum ex Romanis non pauci vulnerarentur, partim obfistebant bellando, partim bello mox excedebant. Aggilas verò, & Philomathius, & eorum ex cohortibus viri ferè ducenti, tamen per Martinum præfectū antea iussi, quisq; suo vt loco maneret, è tutòq; præliaretur, ex ea porta, quæ his proxima erat, quam celerrimē euolarūt, in hostesq; ferebatur. Theodorus tamen Zannici agminis præfectus repressit quidē primum istorum tunc impe-

*Medorum
incoegit a
Romanis
spem magnā
præbet. Le-
uiora monē
ta in bello
multi ex-
pendi debēt.*

*Præsidia-
rios tentat
Nachoragā.*

Velitatio.

*Rom quorū
dam alacris
tas inspera-
rō prospera.
Audaces
benignitas
Numinia
adimunt.*

tum, & increpita petulantia intercidit. Postquam verò haud satis parebant, & ipse simul, etsi non spontè, cum cæteris ferebatur, ne timoris argueretur; & hoc solo rectoris præ se consilij decorem tulit, quum alioquin haudquaquam placerent, quæ gererentur, eorum tamen se participem fieri utriusque ferebat, que cuius res esset exitum habitura: & sanè in ea congressione ad vnum omnes occubuis- sent, nisi rector aliqua ex deo confirmata sententia his saluti fuisset, iam enim & Dilimnitæ, qui ea forte è regione constiterant, phalange facta, & hostium sprete paucitate hos sensim operiendo suspiciebant: vbi verò iam propius affuere, extemplo hi cornua paulatim insinuantes, vniuersos obducunt, infraque circulum vnum & validissimum cogunt, tunc fermè Romanis vndique circumactis, in hostes quid agerent, nihil de cætero succurrebat. vnum tamen peroptabile his videbatur, sed factu propemodum incredibile, vt per medios hostes euaderent: vnde cuneo facto, in vnumque coeuntes, oppositis telis in hostem impetum faciunt, qui è regione vrbs in acie locum tenebat. tum Persæ vbi Romanos videre ingenti in se impressione, vt desperata salute, deferri; hominibus mortis iam destinatis, & omnia vt in extremo periculo audentibus, euadendi locum dedere. sic itaque cedentibus Persis, Romani vbi iam euassissent, perquam libenter iteratò se infra mœnia recepere. eò nimirum hi discriminis venerant, quum re alia nulla victoriam retulissent, nisi quia petissent ex fuga salutem. Persæ interea iamdiu gestandis oneribus fatigati fossam impleverunt, atque adeo, vt quod interruptum disiunctumque antea fuerat, exæquatam iam ita & peruium esset; vt milites oppidum oppugnaturi machinas omnes, quibus vrbes delentur, traducere & mœnibus adiuuere iam facile possent.

tamet si

*Dilimnitæ
Romanos au-
daciores in-
cludunt.*

*In periculo
promptum
consilium.*

*Sape despe-
ratio spei
causa fuit.*

*Oppugna-
tiones diffi-
ciles exerci-
tum fran-
gunt.*

eametsi plus temporis in his contriuisent, quam tantam operantium multitudinem decuisset; haud tamen quæ in obsidionem sat forent, sumministrabant, lignorum præsertim non præsentis materia, quam utique è procul distantibus syluis cædere deferreque cogebantur. nam Romani iam pridem agros oppido circumiectos igne immisso incendebant, & cætera simul eà iter habentium diuersoria, siue propinquiora alia domicilia deuastabant, ne ex his hostes in promptu materiam nacti, facilius opera machinarentur. ea igitur die nil aliud gestum memoratu dignum. nocte autem insequenti Nacho ragan cum omnibus copiis se in castra recepit.

II. MARTINVS interea, dum suorum vellet animos confirmare, & hostem terrere, vniuersumque Romanorum coëgisset exercitum, vt de præsentibus aliquid consulurus; superuenit vir quidam (id enim ipse fuerat antea machinatus) haud sat cognitus, puluere circumspersus, ita vt dignosci facile nõ posset, longius iter emensum ad se aduentasse, qui diceret ex Byzantio se statim venisse, literasque ad exercitum ab Imperatore deferre. Præfectus itaque hunc quum humanissime suscepisset literarum vincula vniuerso astante exercitu soluit, easque non tacitus legit, sed voce tam edita, vt audire omnes facile possent. Quæ autem scribebantur, hæc erant. *Misimus ad te exercitum non eo inferiorem, qui apud te est. quod si numero vos hostes excedant, haud tamen tantum vos sunt multitudine superaturi, quantum ipsi vos fortitudine. quo fit, vt omnino id sit occursum, vt vel paucitas ipsa, vel numerositas æquè se habeant. veniuntamen ne hostes multitudine glorientur, alterum hunc exercitum accipe, gloriæ & ostentationis potius gratiam, quam necessario ad te missum. Estote ergo fidenti iam animo, & rebus gerendis incumbite. Nos verò quæ vobis vsui sunt futura neglecturi nil sumus. Nūcius verò quū*

*Romanorū
circumspere-
tio.*

*Strategema
Martini, vt
Persas à
Phasidis op-
pugnatione
remoueret.*

*Ficta à
Martino li-
tere, quo au-
tem fine, sa-
tis apparet.*

mox rogaretur, vbi nam nouus iste exercitus es-
 set, respondit non longius stadiis octoginta abesse,
 séque circa Neognum flumen hunc reliquisse sta-
 tionem habentem. Tamen Martinus iracundiam
 facie præferens simulatam; *Abeant retrò quamceler-
 rimè, inquit, & domum iam redeant, non enim hos un-
 quam permiserim huc ad nos veniant, esset namque id
 permolestum, quum hi viri iamdiu sub me militauerint,
 & maximis sint multos iam annos affecti laboribus, &
 cum hoste sepius acie decertarint, nunc verò haud procul
 sint, ut hostes propulsent, atque adeo ut vltima palma or-
 nentur, alij postmodum, nec necessarij quidem, ut nunc sup-
 petias veniant, & vix dum periculus degustatis parem
 cum meis hisce & veteranis militibus referant gloriam,
 ac demum confecto bello inpositus finis nouis his ascriba-
 tur; & quod omnium iniquus foret, & præmia æqua por-
 tione surripiant. Velim tamen illos eodem ut maneant lo-
 co, quousque ad iter se parent, satis nanque nobis est vi-
 rium, ut quamoptimè finire bellum possimus.* His dictis
 ad multitudinem se statim conuertens; *Num & vo-
 bis, inquit, ò milites, eadem ista videntur?* at illi clamori-
 bus præfecti sententiam comprobantes, iusta esse
 vociferabantur, quæ ipse in præsentem consulisset.
 Quo factum, vt hi fidentiores sint redditì, perinde
 non alieno indigerent præsidio: hos tamen præci-
 puè prædæ spes mouit, & quòd non longè post cre-
 derent se omnia, vt deleteris iam hostibus, asporra-
 turos; & nil aliud curæ haberent, quàm quo pacto
 prædas inter se partirentur. Martini itaque ex sen-
 tentia id vtcunque euenit. siquidè ea fama in vul-
 gus elapsa, & quaque ià diuagata, vel ad ipsos de-
 mùm Persas peruenit, exercitum alterum Romano-
 rum ad Neognù flumen venisse, in propinquoque fo-
 re, vt alteri se statim exercitui iungat, quòcirca de-
 fixerat Persas cù admiratione pavor, quam maximè
 veritos, ne sibi tam multis attritis laboribus cù re-
 centi

*Spe victo-
 ria & præ-
 da suos ad
 frenue agè-
 dum impel-
 lit dux cal-
 lidus.*

*Esòdò Mar-
 tinus confir-
 mat.*

*Hostes falle-
 re non modo
 iustum, sed
 etiã suauè
 & fructuo-
 sum est.*

centi florentéque hoste dimicádum iam esset. Nachoragan verò nulla interposita mora mediocrem quandam equitum turmam ex agmine vniuerso Persarum ad eum saltum transfudit, vnde rebatur (vt fama deceptris) hostes pertransituros. Equites verò, vbi eò est denum peruentum, studio & vigilantia in re profus superuacanea vtebantur: siquidem locis opportunioribus occupatis, occulti hostium aduentum opperiebantur, qui venturi non erant, & ea mente, vt in eos temerè forsitan progredientes de improviso imperum facerent; vt eorum tamdiu interpellarent viæ celeritatem, quoad obsidione hostes in oppido vincèntur: qua ex re haud modicè Persis vires & in cassum decesserant. Nachoragan itaque raptim è castris educto exercitu, eos præuenire iam cupidus, qui assurti nuspia essent, superbe admodum aduersus Romanos processit, apertéque fremens & minabundus sese iurando adegit, eodem die urbem cum hominibus crematurum; oblitus (sicuti apparebat) præ insolentia fanaticus homo, vt rum ad bellum procederet, rem sanè dubiam & incerti euentus, & quòd momenta reciperet in vtramque partem repentina, alternasque vices, & quòd omnium maximè è diuina quadam & superna necessitate penderet, ac nihil esset vel minimum quidè in hac vita mortali, quod eodem semper statu permaneat: sed nationes hominum infinitæ, ciuitatésque multæ, vitæque mortaliùm vniuersa, eodem (vt ita dicam) cursu feruntur & perturbantur, & de summa rerum omnium spes ipsa concutitur. Nachoragã verò eò superbiæ efferebatur, vt vel opera facientibus & ministris, qui per sylvas dispersi lignandi de causa, vel pro bellicis paradis operibus arbores præcidebant, iniunxerit; vt vbi primùm elatû prospicerent fumum, scirèt omnes moenia se inuasisse, positumq; oppido; itaq;

*Perfici ducis
terror.*

*Tirafones
ante pugna,
imminente
periculo cor
amittunt.*

*Superbia
militaris ni-
hil arduum
sibi putat:
quanquam
nihil sit eue-
ntibus belli-
cis incer-
tius.*

*Præcedit in-
gnominiam
superbus &
infallibilis
animus.*

opere protinus, quod in manibus esset, relicto, citato cursu ad se venirent, & faces summitterent, vt omnia igne comprehensa mox conflagrarent. Hæc iactabundè locutus prodibat, vt Phasim oppidum aggredieretur.

*In bello sa-
pius acci-
dit, vt ex oc-
casibus
vel leuibus,
vel priuato
quodam af-
fectu arre-
ptis, insignes
rerum mu-
tationes o-
riantur: te-
sta hac Iu-
stini histo-
ria.*

12 INTEREA VERÒ Iustinū (non enim Nachoragan de improviso affuturum putabat) cogitatio subiit, & diuinitus quidē, (vt reor) templū quoddā sanctissimum & apud Christianos haud dubiè permagnificum sacrificandi gratia adeundi, haud procul ab vrbe situm. Delectis itaque ex vniuerso exercitu equitum milibus quinque fortissimis & bellicosissimis viris, haud secus instructis armatisque, ac si facie esset mox decerrandū, processit; frequentibus signis, & militari cætero apparatu: & feruè tunc accidit, vt nec Persæ hos abeuntes præuiderint, neque hi illos in se aduentantes: sed aliā ducti, mœnia de improviso aggrediuntur, & in his oppugnandis maiori longè, quàm priore aduentu, sagittarum sunt copia vli; atque adeo, vt Romanis iam obrurbaris quamprimum viderentur oppidum direpturi. nam & sagittæ densiores eminus ferebatur, & super his crebriores aliæ item atque aliæ, & ita vt cælum ipsum, quod intermedium erat, sagittarum præ densitate obtegeretur. diceret quispiam ingēti turbini abundantiq; grandini nimio & violentissimo immixtæ vento perstrepentique has si-

*Persæ Pha-
sidem oppu-
gnant.*

miles ferri. Persarum interea pars quædam machinationes mœnibus applicabat, sagittas pars alia ardententes euerberabat: testitudinem alij subeuntes, muros securibus inuadebant, vt qui ex ligno constarent, & facile cederent: alij fundamenta subruere nitentur, & ad basim infimam peruenire, & eo pacto euertere ac lacerare, quod cōpactum coagmentatūque fuerat. Romani verò in turribus & propugnaculis stantes, promptissimè oppugnando

*Romanorū
propugnatio
fortissima.*

hostibus

hostibus obstitébāt, vt qui experientia ipsa & factis
præ se tunc ferre maximè vellent, non alia virium
accessione se indigere. Qua in re Martini dissimula-
tio illa & profuisse plurimùm, & valuisse est visa.
tunc enim omnes indefinèter operam insudare, &
ad defensionem nil profusè reliquum facere, telis-
que supernè & ex eminèti dimissis hostes conuul-
nerare, vt quæ in multitudinem, & eam quidè iner-
mem acciderent grauius, nec in cassum ferrentur,
saxaque ingentia in subiectam testudinem è muris
prouoluere, quæ texturam omnem deprimerent:
nec secus & minores alij fundis Persarū capita scu-
tisque perfringere, atque adeo, vt hostes violentius
deturbando mœnibus appropinquare nil sineret.

Qui verò suspèsis acatibus, vt supra iam diximus,
superstabant; sagittis partim & crebrioribus, vt ex
ædito missis, detrimenti plurimum hostibus infe-
rebant; machinas partim pericissimè contrectabāt.
hastilia præterea pennata quædam, ad id fabricata,
magna cū violentia excussa procul deferebātur, ita
vt barbarorum non paucos iamiam incursumos, &
adhuc aduentantes cum ipsis equis de improviso
& longo ex interuallo ita transfigerent, vt subitò
prosternerentur. tū clamor ingès efferri, & vtrin-
que classicū tubæ insonare melos, Persèq; itè tympanis
sonitū edere, & vlulatu ingenti territandi ob gratiā
strepere. ad hæc & equorum fremitus accebat,
vmbonū pulsationes, & thoracū fracturæ, quæ om-
nia variū quendam & ferū contexuerant sonitum.
Iustino interea à templo iam redeunti, ex ipso tu-
multu & armorū concussione, quæ gererentur in-
notuere: vnde equitatu statim conuerso, & ordine
suo quodā instructo, iussis que antesignanis vt signa
erigeret, vniuersos operā vt nauaret hortatus, suos
certiores mox fecit; non sine diuino nutu ex oppi-
do se excessisse, sed hostes vt re subira terribos obfi-

*Strategema
tis præficti
vsum in peri-
culo.*

*Fortium mi-
litarum descri-
ptio.*

*Persicum
strategema.*

*In tempore
Iustini ad-
est, & suos
paucis ad rē
strenuè ge-
rendam ani-
mat.*

dione abduceret. Itaque progressi parumper, Persas mœnibus insultare iam conspicati, confestim simul omnes impetu facto, & clamore ingenti edito, in eam hostium partem incurrunt, quæ ad mare ita bat instructa. ex ea namque & ipsi regione aduenerant, sudibus partim sarissisque, enibus alij, quod obuium offerre batur, sternebant; iamque in densiores hostiû acies penetrati, violentiusque impressio facta, vmbonibus hos illôsve impellendo, conspissatum & continentê hostium ordinem perfregerunt.

Audax & felix impressio.

Error & panicus terror facile inuadit homines belli rudes qui exercitus hostiliu statum nolle neglexerunt.

Prudens Aggila & Theodori factum.

Trepidantium in periculo militum descriptio.

13 T V N C Persæ hunc illum esse exercitum suspicati, quem iam intellexerant affuturum, & iccirco tam diu delituisse, vt aperte demum & opporturne in se ventitaret; tumultuati iam, & turbati, & suomet agmine confusius impediti, sensim iam retrocedere, & in fugam moueri iam coeperant. Quibus rebus magno ex intervallo Dilimnitæ animaduersis, (nam ad mediam hi muri partem præliabantur) paucis ibi in speciem relictis, cum vniuersis copiis suis, vt opem & laborantibus ferrent, citatiore cursu tendebant: quorum paucitatem contemplatus Aggila Theodorusque, qui (vt supra iam diximus) inter Romanos, ordines ducebant, cum agmine satis munito ex oppido proruant, aduectique hos partim obtineant, partim insectari non desinunt qui euadendo excefferant. Dilimnitæ verò, qui ad mœnia oppugnanda relictis per suos fuerant, quo statu res essent iam contemplati, tanquam laborantibus Persis & ipsi auxilium allaturi, hærentes & dubij vtram in partem se verterent, quum & obuiam ire Romanis vellent, fore tamen satius rati celerius suis opitulandum; studio quodam diligenti & temerario, cursuque nimio ferebantur, itaque vt turpem fugam inisse potius viderentur, quam velle aliis insultare: quum alias tamen iccirco procurrent, vt suis præsidio essent, sed trepidationis

tionis plus longè quam iræ his inerat. Persæ verò quum Dilimnitas vidissent trepidantes adeo & sine ordine procedentes, præter fugā nihil aliud esse eius rei causam rati, nimirum quum haudquaquam eos ad tantum dedecus peruenisse putarent, nisi magnum aliquod & incredibile his instaret discrimen, tunc demum & ipsi terga hostibus dare, & ignobiliter dissipari, & præcogitata iam fuga apertius ferri, Persis itaque effuse iam fugientibus, Dilimnita & ipsi fugæ se comites his addidere, & vnà cursum tenebant, vt qui suos iam sefellissent, & ipsi tunc ab his falleretur. His itaque ita peractis, ex opido magna vis Romanorum mox prodeundo, exeritusque extrema carpendo semper obtuncando, clariorem longè hostibus discessum fecere: & quum alij aliunde irrumperent, aduersus adhuc resistentes, in vnūque coeuntes, pugnando elaborabant. nam læuum hostium cornu aperte iam inclinauerat, solutūque erat, & proffigatum: in dextero vero ordine suo instructi fortissimè repugnabant, siquidem præsidij loco elephantum opponebantur: qui vbi in medium prorupissent, Romanorum sicubi forte constiterat, aciem obturbabant: & sagittari, qui his vehebantur, magno detrimento afficiebat, qui in se impetum facerent, nimirum qui elati in altitudinem essent, & ex eminenti tela confectius iacerent, ad hoc accedebat, quod equitum turmas decurrendo, facile inuadebant, & peditibus ipsis armis insignibus communitis essent inferiores. iam enim ea ex parte Romani in fugam iam incliantes, per eas belluas agebantur. Martini verò fratres quidam, Ognaris illi erat nomen, in angustissimo sic coartatus, vt inde euadere haud liberè possit, vt iam sui desperans, perinde fortunam pœclitatus, elephantorum quendam intrepidè se impetentem in supercilium magna

*Animus
territus ni-
hil nisi cla-
dem prouid-
det.*

*Persarum
fada fuga.*

*Obsessi occa-
sionem obla-
tam non
spernunt.*

*Elephanto-
rum in praeliis
veterum v-
tilitas. &
vis ingens.*

*Vulneratus
elephas Per-
sis nocet.
Atqui nom*

*in marti
harena con-
sulendum
fuit, quid
bellua pro-
pter plagã
fuerit toti
exercitui a-
gendum fo-
ret.*

*Equi ad ele-
phantũ bar-
ritum hauri-
facti seffores
excitant
& fœdam
fugam adau-
gent.*

*Hostis trepi-
dantis ordine
adoriendus
est, ne ani-
mos in con-
fusione ad-
uersarij e-
xercitus col-
ligat.*

*Opprobrio
tegitur te-
merarius &
iactabundus
præfectus.*

vi lancea ferit, spiculúmque illi ita impexit defixit-
que, vt hastæ reliquum quod iam exitisset, à fronte
penderet. tum ille vulnere ipso excepto, tremulô-
que & vibrante circa oculum telo, turbatus in suos
conuersus deferebatur, resiliensque & circumactus,
nunc promuscidem veluti stimulum agitando Per-
sarum quam multos percutiebat, & in altum iacula-
batur, in longúmque hunc porrigendo, asperum
ferúmque stridorem & crepitum edebat, & prætinus
superstantes Persas excussos sternere & obri-
tos occidere. quo factú est, vt Persarú agmen prior-
sus is fuderit. equos præterea, ad quos proximè ac-
cessisset, terrebat, dentibúsq; præcidebat, vel hæ-

rabat quod prehensisset. Itaque eiulatu & tumultu
omnia complebantur. equi siquidem ex terro vel-
luzæ insolitôque clamore pauesfacti, habenis conti-
neri nil poterant; sed vngulis altè elatis, quum in pe-
des se erexissent, insidentes decuriebant, mó:que
per medium agmen soluti passim, saltúque dlati,
freméntesque vagabantur. Sed multi mortales mu-
tua concussione & alterno compulso elisi inuicem,
singulos singulis fuga præcedere contendentibus,
fato defungebantur. Eo igitur vbi iam magnitudi-
nis Persarum euecta trepidatio est, omnes qui ex
oppido hostis gratia insectandi excesserát, & si qui
fortè intus reliqui erant, phalange facta & fronte
ipsa quamualidissimè scutis munita, hostes auadút
adhuc trepidantes. Illi verò vt recens detigati,
quum Romanorum impetum minus tulissent, fu-
gæ se celerius permiserunt, nullo seruato im ordi-
ne, quo vel fugiendo tutari se ab insistentibus pos-
sêts; sed palâtes, vt cuiq; succedebat, diuè abibãt.

14 NACHORAGAN verò (nam & hnc quidè
rei gestæ miraculo defixerat stupor) cãto cursu
retro ad suos deferebatur, vniuersis flagello, quod
manu gestabat, significans iubensque, vccocitatus
fugerent;

fugerent; quod tamen iam pridem hi & sedulo factitabant. sic illi iactantię malum in contrarium recidit. Romani interim haudquaquam prius ab hoste vel insectando, vel obruncando desistunt; quam Martinus præfectus, ubi satis iam se habere victorię duceret, sub tubę clangore exercitum reuocasset, & ardor iam denique refrixisset. At Persę vix tandem se ad sua castra contulerunt, non minori quàm decem milium bellicosissimorum virorũ in eo bello iactura facta. Romani demum, ubi ab insectandis hostibus in Phasim oppidum se receperunt, testudines omnes & cætera Persarum tormenta, circa muros relicta, protinus incenderunt: vnde ingenti excitata flamma, quum Persę, qui in syluis materiam cæderent, ministri simul & qui onera deportabant, viso longę serpente in altum fumo, in aërâque mobili trepidatione eo in sublime euecto, ex templo miseri ad oppidum concesserunt, ea ducti opinione, vt crederent, quod Nichoragan iactitarent, mœnia conflagrare: vnde effuso cursu deferebatur, veriti (vt equidẽ reor) ne agendę rei tempus præteriret, & omnia prius in cineres collaberetur, quàm eodem se ipsi conferrent. Vbi verò eò est vetum ad vnum omnes à Romanis comprehensi protinus obruncantur, perinde ac sola de causa aduenissent. Occisa sunt itaque ad hominum milia duo. Tot sanè viris operi faciundo duntaxat intentis, & rei bellicę imperitis, vt qui nunquã in aciem processissent, repentini exitij & temerarij Nachoragan ille causa fuit, qui ea his stolidè imperasset. Vbi igitur hæc obrigere, Romani quidem spei iam pleni posse in posterum se barbaros superare, si fortè hi aliam belli fortunam tentassent, recensito exercitu non vltra homines è suis ducentos hoc bello cecidisse cõperiebant: quos decentissimè humatos deturabantur, & ob animi promptitudinẽ extollebãt.

*Martinus
receptus ca-
stris.*

*Persarum
strages.*

*Calones Per-
sarum erro-
re deceptis
semes neci
offerunt.*

*Stoliditas
ducis, rei
bellicę im-
peritis ho-
minibus re-
pentinum
creat exiti-
um.*

*Opima spo-
lia.*

vt qui viri fortes fuisse arguerentur. spoliis deinde ex prostratis hostibus lectis, armorum aliarumque rerum, quibus illi exornabantur, ingens cunulus fuit, non enim scuta duntaxat, thoracæve, & pharreras eorum, qui ceciderant, quidem gestabāt, sed aureos etiam circa collum torques, & ex auribus pendentia ornamenta, ac eiusmodi cætera effeminatorum varia & superuacanea opera, quibus Medorum primores præcipue decorantur, vt spectatiores cæteris sint, & a vulgaribus aliis ac infimæ fortis hominibus noscitur.

*Nachoragā
abscedit.*

Nachoragan autem quia ei necessaria defecissent, & iam hiems appropinquabat, videbatur quidem adhuc belli percupidus; haud tamen ad id se præparabat, nec factis quod visus est velle, exquebatur: sed Dilimnitarum agmine demum circa Romanorum stationem dimisso, quod fidem perinde faceret, se mox aduenturum, ex templo cum omnibus copiis Cotaisim & Muchirisim versus lentius iter habebat. Itaque quum ad multum viæ iam processissent, tum demum & Dilimnitæ solutis ordinibus leuissimè abscefferunt, quippe qui ad res vacuas semper inanèsq̄e mitterentur, et si alias validiores sint & præcelereres. Aberat præterea & Persarum equitum turma, quæ per Nachoragan in saltum ad Neognium flumen (vt diximus) ob Martini dissimulationem iam fuerat destinata. Hi igitur cognita suorum fuga, & Romanorum victoria, istorumque eius loci possessione, occultis mox calibus publicis a viis remotis ad Muchirisim, se receperunt, certaminum quidem expertes, fugæ tamen ignominia participes facti. Nachoragan verò, vbi vniuersus iam exercitus conuenisset, equitatus robore eodem relicto, Ilarchæque, & præfecto Hualsezæ, viro sanè apud Persas clarissimo in Hiberiam cum paucis rediit, ea in regione hibernaturus.

*Dilimnitæ
sequuntur.*

Persa certaminum expertes, fugæ & ignominia participes sunt.